

Research Paper

Comparative Study and Comparison of the Implementation of Spatial Planning Programs in the Higher Education Systems of Iran, the USA, and the UK.

Yones Romiani¹, *Leila Khosravi Morad², Reza Omidifar¹

1. Assistant Professor, Department of Education Governance, Faculty of Governance, University of Tehran, Tehran, Iran.

2. PhD Student in Higher Education Governance, University of Tehran, Tehran, Iran.

Use your device to scan and read the article online

Citation: Romiani, Y., Khosravi Morad, L., Omidifar, R. (2025). [Comparative Study and Comparison of the Implementation of Spatial Planning Programs in the Higher Education Systems of Iran, the USA, and the UK. (Persian)]. *Journal of Governance Knowledge*, 03(08), 154-191. <https://doi.org/10.22034/jokog.2025.532673.1119>

<https://doi.org/10.22034/jokog.2025.532673.1119>

Received: 25 Jun 2025

Revised: 21 Sep 2025

Accepted: 09 Oct 2025

Available Online: 21 Dec 2025

Keywords:

Land use planning, higher education, Iran, America, England

ABSTRACT

The aim of this research is to conduct a comparative analysis of spatial planning in the higher education systems of Iran, the USA, and the UK, with a focus on key indicators of spatial planning. This qualitative study employs a comparative strategy that includes description, interpretation, juxtaposition, and comparison. The findings indicate that spatial planning in the educational systems of the studied countries is significantly influenced by cultural, economic, and political factors. While Iran faces challenges such as insufficient educational infrastructure and a lack of coordination among various institutions, the USA and the UK have successfully enhanced educational quality and responded to labor market needs through effective policymaking and comprehensive spatial planning programs. This research identifies the strengths and weaknesses of spatial planning in the aforementioned countries and provides recommendations for improving and developing higher education spatial planning in Iran. In particular, focusing on synergies among educational institutions and formulating strategic policies based on the successful experiences of developed countries can contribute to the enhancement of educational quality and sustainable development in Iran.

* Corresponding Author:

Leila Khosravi Morad

Address: University of Tehran, Tehran, Iran.

E-mail: leila.khosravi.m@ut.ac.ir

مقاله پژوهشی

مطالعه تطبیقی و مقایسه اجرای برنامه آمایش در نظام آموزش عالی کشورهای ایران، آمریکا و انگلستان

یونس رومیانی^۱، لیلیا خسروی مراد^{۲*}، رضا امیدفر^۱

۱. استادیار، بخش حکمرانی آموزش، دانشکده حکمرانی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

۲. دانشجوی دکتری حکمرانی آموزش عالی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

چکیده

هدف این پژوهش، مقایسه تطبیقی آمایش در نظام‌های آموزش عالی ایران، آمریکا و انگلستان با تأکید بر شاخص‌های کلیدی آمایش است. در پژوهش کیفی حاضر از راهبرد تطبیقی بردی (توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه) استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که آمایش در نظام‌های آموزشی کشورهای مورد مطالعه به‌طور معناداری تحت تأثیر عوامل فرهنگی، اقتصادی و سیاسی قرار دارد. در حالی که ایران با چالش‌هایی چون ناکافی بودن زیرساخت‌های آموزشی و نبود هماهنگی میان نهادهای مختلف مواجه است، آمریکا و انگلستان به‌واسطه سیاست‌گذاری‌های مؤثر و برنامه‌های جامع آمایش، موفق به ارتقاء کیفیت آموزش و پاسخگویی به نیازهای بازار کار گشته‌اند. این پژوهش ضمن شناسایی نقاط قوت و ضعف آمایش در کشورهای مذکور، توصیه‌هایی برای بهبود و توسعه آمایش آموزش عالی در ایران ارائه می‌دهد. به‌ویژه، توجه به هم‌افزایی بین نهادهای آموزشی و تدوین سیاست‌های استراتژیک بر مبنای تجربیات موفق کشورهای پیشرفته، می‌تواند به بهبود کیفیت آموزشی و توسعه پایدار در ایران کمک کند.

تاریخ دریافت: ۰۴ تیر ۱۴۰۴

تاریخ بازنگری: ۳۰ شهریور ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۷ مهر ۱۴۰۴

تاریخ انتشار: ۳۰ آذر ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

آمایش سرزمین، آموزش عالی، ایران، آمریکا، انگلستان

* نویسنده مسئول:

لیلیا خسروی مراد

نشانی: دانشگاه تهران، تهران، ایران.

رایانامه: leila.khosravi.m@ut.ac.ir

مقدمه

شده است (Haddadi, 2016). مشکلاتی مانند عدم دسترسی به زیرساخت‌های کافی آموزشی، نابرابری‌های مربوط به موقعیت جغرافیایی و ضعف در سیستم‌های مشاوره شغلی، همگی مبین ضعف در فرآیند آمایش سرزمین و سیاست‌گذاری‌های مرتبط هستند (Ghorbani et al, 2020).

تحقیقات نشان می‌دهد برنامه‌ریزی آمایشی می‌تواند به حل این مشکلات کمک کرده و هماهنگی بیشتری بین سیاست‌های آموزشی و نیازهای جامعه ایجاد کند (Nasrollahinia et al, 2021). در سطح جهانی، عدالت اجتماعی و دسترسی برابر به آموزش یک اولویت کلیدی است و کشورهای پیشرفته با تطبیق استراتژی‌های آموزشی خود با نیازهای متغیر جامعه، الگوی مفید برای دیگران ارائه می‌دهند (Schofer, 1971; Metcalfe, 2009). به‌ویژه، کشورهای پیشرفته‌ای چون ایالات متحده و انگلستان، به‌سرعت در حال تطبیق استراتژی‌های آموزشی خود با نیازهای متغیر جامعه و اقتصاد هستند و تجارب آنها می‌تواند الگوی مفیدی برای کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه دیگر باشد. به‌همین دلیل، طرح‌ریزی و اجرای یک نظام آمایش مؤثر در حوزه آموزش عالی می‌تواند منجر به افزایش کارایی، اثربخشی و کیفیت آموزش عالی شود و بدین ترتیب بهبود قابل توجهی در آفت تحصیلی و اشتغال فارغ‌التحصیلان ایجاد کند. با توجه به نیاز مبرم به تحول در نظام آموزش عالی، این پژوهش می‌تواند با مطالعه تطبیقی تجارب موفق بین‌المللی و تحلیل وضعیت ایران، راهکارهای عملی برای تحقق آمایش سرزمین و بهبود وضعیت آموزشی ارائه دهد. نوآوری این مطالعه در انجام مقایسه‌ای بین کشورهای با عملکرد برتر است که می‌تواند مبنای سیاست‌گذاری‌های آموزشی مؤثر در ایران قرار گیرد.

آمایش سرزمین یک فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریتی است که عدالت اجتماعی و بهره‌وری اقتصادی را از طریق تخصیص بهینه منابع دنبال می‌کند. این مفهوم به‌عنوان راهبردی کلیدی در تحقق توسعه پایدار و ارتقای کیفیت زندگی جوامع شناخته می‌شود (Aghatabar Rudbari et al, 2018). در حوزه آموزش عالی، آمایش به تنظیم سیاست‌ها و برنامه‌هایی می‌پردازد که موقعیت، کارکرد و کیفیت دانشگاه‌ها را متأثر می‌سازند و نهادهای آموزشی را ملزم می‌سازد تا بر اساس نیازهای جامعه و امکانات محلی شکل‌گیرند (Irannajad et al, 2017). در قرن حاضر، با رشد فناوری و تغییرات اجتماعی، بازنگری در الگوهای آموزش عالی به یک امر ضروری تبدیل شده است. آمایش با تحلیل نیازهای واقعی جامعه، راهکارهایی برای چالش‌هایی چون نابرابری آموزشی و عدم ارتباط نظام آموزشی با بازار کار ارائه می‌دهد (McCowan, 2016). و با به‌کارگیری اطلاعات جغرافیایی-اجتماعی، به تخصیص بهینه منابع و بهبود دسترسی عادلانه به آموزش باکیفیت کمک می‌کند (Salehi Omran, 2021). در ایران، آموزش عالی با چالش‌های جدی مانند توزیع نابرابر امکانات، عدم تناسب مهارت‌های فارغ‌التحصیلان با نیازهای بازار کار و ضعف در سیستم‌های مشاوره شغلی روبرو است (Gharoneh et al, 2019). در ایران، آموزش عالی به‌عنوان یکی از ارکان توسعه اجتماعی و اقتصادی، با چالش‌های جدی روبرو است. در حالی که جمعیت دانشجویی کشور تعداد قابل توجهی است، نگاهی به آمار بیکاری فارغ‌التحصیلان نشان می‌دهد که عدم تناسب میان نیازهای بازار کار و توانمندی‌های تحصیلی این فارغ‌التحصیلان، به یکی از بزرگ‌ترین معضلات نظام آموزش عالی تبدیل

مفهوم آمایش سرزمین

با افزایش نابرابری‌های سرزمینی، «جریان آمایش سرزمین» برای تعادل بخشی به توسعه و ایجاد هماهنگی بین بخشی و بین منطقه‌ای به آن افزوده شد (Samani, 2023, p. 34). آمایش سرزمین به عنوان یکی از سه جریان اصلی نظام برنامه ریزی کشور تعاریف متعددی است.

نظام برنامه‌ریزی در ایران با پیشینه‌ای نزدیک به هفتاد سال، به دلیل چاره‌اندیشی نکردن برای نارسایی‌های ساختاری، محتوایی و فرایندی، نتوانسته به توسعه پایدار و متوازن کمک نماید. این نظام سنتی شامل دو جریان برنامه‌ریزی کالبدی و اقتصادی بود که

جدول ۱. تئوری‌های مرتبط با آمایش و آموزش

عنوان تحقیق	نویسنده	سال	مولفه‌های مرتبط	نتایج در خصوص آموزش
نقش عوامل محیطی و جغرافیایی در فرآیند آموزش	Yar, F. G. M. & Shaheedzoooy, .M. I	۲۰۲۴	عوامل جغرافیایی (مانند موقعیت جغرافیایی و اقلیم)، محیط‌های آموزشی (دسترس پذیری و کیفیت)	نشان می‌دهد که مکان می‌تواند تأثیر عمیقی بر کیفیت و دسترسی به یادگیری داشته باشد. به طور خاص، مواجهه با محیط‌های آموزشی مناسب می‌تواند نابرابری‌ها را کاهش دهد و فرصت‌های یادگیری را افزایش دهد.
آموزش و مکان	.Nespor, J	۲۰۰۸	کوه‌های محلی (چگونگی شکل‌گیری هر منطقه)، فرهنگ‌های اجتماعی (تأثیر فرهنگ بر نیازهای آموزشی)	تأکید بر نیاز به درک و ادغام شرایط محلی در سیاست‌های آموزشی. بیان می‌دارد که آموزش باید متناسب با نیازهای اجتماعی و فرهنگی هر منطقه طراحی شود. عدم توجه به تفاوت‌ها ممکن است منجر به ناکارآمدی در سیستم‌های آموزشی گردد.
نظریه انتقادی آموزش با توجه به مکان	Greenwood, .D. A	۲۰۱۳	آگاهی از مکان (شناسایی ویژگی‌های محیطی)، شرایط اجتماعی و فرهنگی (تأثیرات بر یادگیری)	بیان می‌کند که تأمین محیط‌های آموزشی متناسب با نیازهای محلی از اهمیت بالایی برخوردار است. به‌ویژه، یادگیری مؤثر در گرو درک واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی منطقه‌ای است که دانش‌آموزان در آن زندگی می‌کنند.
شناخت جایگاه: فضا، نظریه و آموزش	Gulson, K. N. & .Symes, C	۲۰۰۷	ساختار فضایی (چگونگی طراحی فضاهای آموزشی)، شناخت محیط (توجه به تاریخ و جغرافیا)	تأکید بر نقش مکان در شکل‌دهی به تجربه یادگیری و سیاست‌های آموزشی. این تحقیق نشان می‌دهد که آگاهی از مکان و فایل‌های فضایی در طراحی منسجم و مؤثر برنامه‌های آموزشی کمک می‌کند.
به سوی نظریه کرونوپتیک "مکان" در آموزش مکان محور	Van Eijck, M. & Roth, .W. M	۲۰۱۰	زمان و مکان (ارتباط بین تجربیات تحصیلی و زمان)، تجربیات یادگیری (چگونگی تحول یادگیری در بستر زمانی)	بیان می‌کند که تعامل زمان و مکان می‌تواند تجربیات آموزشی را غنی‌تر کند. این تحقیق نتیجه می‌گیرد که یک محیط آموزشی پویا می‌تواند به ترغیب و افزایش درک عمیق‌تری از مفاهیم کمک کند.

اهمیت درک شرایط محلی و ادغام آن در سیاست‌های آموزشی از طریق مطالعات مربوط به تأثیر مکان در برنامه‌ریزی‌های آموزشی نمایان می‌شود. بر اساس نظریه‌های جدید، آگاهی از ویژگی‌های محیطی و فرهنگی می‌تواند به افزایش اثربخشی فرآیند یادگیری کمک کند و در طراحی برنامه‌های آموزشی، توجه به این ابعاد بسیار حائز اهمیت است (Nespor, 2008).

نظریه انتقادی آموزش نیز بر نیاز به توجه به واقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی در طراحی برنامه‌ها تأکید دارد. در این راستا، اهمیت تأمین محیط‌های آموزشی متناسب با نیازهای محلی و اجتماعی به‌منظور تسهیل یادگیری مؤثر نمایان می‌شود (Greenwood, 2013). از سوی دیگر، دانش جغرافیایی، فضایی و تاریخی در طراحی و اجرای برنامه‌ها می‌تواند به غنای تجربه یادگیری کمک کند و این بُعد برای تولید دانش جدید در این زمینه مورد تأکید است (Van Eijck & Roth, 2010; Gulson & Symes, 2007).

پیشینه پژوهش

در راستای بررسی کیفیت آموزش عالی و مولفه‌های آمایش در این حوزه، اشاره به پیشینه تحقیق ضروری است. تحقیقات گسترده جهانی و ملی انجام شده که نتایج آن‌ها می‌تواند راهگشای نظام آموزشی باشد. بر این اساس، پیشینه مرتبط در دو دسته داخلی و خارجی گردآوری شده است. این مطالعات به دقت انتخاب شده‌اند تا به طور مستقیم یا غیرمستقیم به مولفه‌های آمایش و کیفیت در آموزش عالی بپردازند. در جدول (۲) پیشینه خارجی و در جدول (۳) پیشینه داخلی بررسی شده‌اند.

در فرهنگ الروس، آمایش به عنوان «بهترین نوع توزیع جغرافیایی فعالیت‌های اقتصادی با توجه به منابع طبیعی و انسانی» تعریف شده است. فرهنگ اقتصاد و امور اقتصادی - اجتماعی معاصر نیز آن را «سیاستی برای توزیع بهینه جمعیت بر اساس منابع طبیعی و فعالیت‌های اقتصادی در چارچوب جغرافیایی مشخص» می‌داند (Institute for Trade Studies and Research, n.d., Report No 1).

آمایش سرزمین فرآیند برنامه‌ریزی و مدیریت استفاده از زمین به منظور بهینه‌سازی تخصیص منابع طبیعی و بهبود کیفیت زندگی است. این فرآیند شامل شناسایی و تحلیل نیازها و امکانات محلی و برنامه‌ریزی برای توسعه پایدار است. به عبارت دیگر، آمایش به معنای برنامه‌ریزی هوشمندانه و سازماندهی فضاهای جغرافیایی برای استفاده کارآمد از زمین و منابع است. این رویکرد برای ایجاد تعادل میان توسعه اقتصادی، حفظ محیط زیست و تأمین نیازهای اجتماعی طراحی شده و شرایط مناسبی برای سکونت و فعالیت‌های اقتصادی فراهم می‌کند (Metternicht, 2017).

تئوری‌های مرتبط با آمایش و آموزش

در دنیای امروز، فرآیندهای آموزشی به‌طور فزاینده‌ای تحت تأثیر عوامل جغرافیایی و محیطی قرار دارند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که مکان و فضای آموزشی نه تنها بر کیفیت یادگیری تأثیر می‌گذارد، بلکه در سیاست‌گذاری‌های آموزشی و طراحی برنامه‌ها نیز نقشی اساسی ایفا می‌کند. بررسی تطبیقی آمایش در آموزش عالی نشان می‌دهد که درک درست از عوامل جغرافیایی مانند موقعیت، اقلیم و ساختار اجتماعی می‌تواند به بهبود کیفیت آموزشی و کاهش نابرابری‌ها منجر شود (Yar & Shaheedzooy, 2024).

جدول ۲. پیشینه خارجی تحقیق

عنوان	نویسنده	سال	روش	جامعه	خلاصه‌ای از یافته‌ها
آموزش عالی در ایالات متحده: یک تحلیل تاریخی، توصیفی و فضایی	.Adams, J. A.	۲۰۱۴	توصیفی و تحلیلی	آموزش عالی ایالات متحده	نتایج نشان می‌دهد که آموزش عالی در ایالات متحده تحت تأثیر تاریخ، فرهنگ و سیاست‌های اجتماعی قرار گرفته و به بهبود دسترسی و کیفیت نیاز دارد.
ویژگی‌های فضایی محیط‌های آموزش عالی بر اساس هماهنگی رفتار و فضای فعالیت: مطالعه موردی: دانشگاه گیلان	Alijani, S., & Karimiazari, A.	۲۰۲۱	کیفی	دانشگاه گیلان	شناسایی ویژگی‌های فضایی می‌تواند به بهبود رفتار و فعالیت‌های دانشجویی کمک کند و نیاز به طراحی محیط‌های آموزشی مناسب را برجسته می‌کند.
درک سهم منطقه‌ای مؤسسات آموزش عالی: یک مرور ادبیات	Arbo, P., & Benneworth, P.	۲۰۰۷	مرور ادبیات	مؤسسات آموزش عالی	مؤسسات آموزش عالی به عنوان پیمان‌های توسعه اقتصادی و اجتماعی عمل می‌کنند و نیاز به همکاری مؤثر با ذینفعان منطقه‌ای دارند.
چارچوب مفهومی برای شناسایی پیامدهای فضایی روش‌های جدید یادگیری در آموزش عالی	Beckers, R., Van der Voordt, T., & Dewulf, G.	۲۰۱۵	مرور ادبیات	آموزش عالی	چارچوب پیشنهادی نشان می‌دهد که تغییرات در روش‌های یادگیری نیازمند تغییرات فضایی در محیط‌های آموزشی برای ارتقاء یادگیری و تعاملات اجتماعی است.
ترجیحات فضای یادگیری دانشجویان آموزش عالی	Beckers, R., Van der Voordt, T., & Dewulf, G.	۲۰۱۶	پیمایش	دانشجویان آموزش عالی	دانشجویان ترجیحات مختلفی در انتخاب فضاهای یادگیری دارند که می‌تواند تأثیر زیادی بر تجربیات آموزشی و اجتماعی آن‌ها بگذارد.
مؤسسات آموزش عالی در ایالات متحده: تعهد و انسجام به پایداری در برابر ابعاد محیط مؤسسه	Casarejos, F., Gustavson, L. M., & Frota, M. N.	۲۰۱۷	تحلیل کیفی	مؤسسات آموزش عالی ایالات متحده	این مطالعه نشان می‌دهد که تعهد به پایداری در مؤسسات آموزش عالی به ایجاد محیط‌های آموزشی سالم و کارآمد کمک می‌کند.

عنوان	نویسنده	سال	روش	جامعه	خلاصه‌ای از یافته‌ها
بررسی ابعاد فضایی حفظ دانشجویان در بافت نابرابری	Catma, S., & Varol, S	۲۰۲۳	کیفی	دانشکده‌ها	فشارهای نابرابری فضای جغرافیایی می‌تواند بر حفظ دانشجویان در دانشگاه‌ها تأثیر منفی بگذارد و نیاز به سیاست‌های حمایتی را مطرح می‌کند.
بازنگری در تأثیرات توسعه اقتصادی منطق‌های مؤسسات آموزش عالی در ایالات متحده	J. Drucker.	۲۰۱۶	تحلیلی	مؤسسات آموزش عالی ایالات متحده	نتایج نشان دهنده تأثیر مثبت مؤسسات آموزش عالی بر رشد اقتصادی مناطق در ایالات متحده و لزوم توجه به این تأثیرگذاری برای توسعه پایدار است.
الگوهای فضای یادگیری: ادغام تحقیق در مورد فضا، مکان و یادگیری در آموزش عالی	Ellis, R. A., & Goodyear, P	۲۰۱۶	مرور ادبیات	آموزش عالی	این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که مدل‌های متنوع فضایی می‌توانند یادگیری را تسهیل کرده و نیاز به توجه به مکان در طراحی محیط‌های آموزشی را نشان دهد.
تأثیر طراحی فضایی بر فرآیند یادگیری و اجتماعی شدن دانشجویان	Fouad, A. T. Z., & Sailer, K	۲۰۱۷	تحلیلی کیفی	مدارس ثانویه در انگلستان	طراحی مناسب فضا تأثیر بر یادگیری و روابط اجتماعی دانش‌آموزان را تقویت می‌کند و نیاز به رویکردی متناسب با این موضوع را نشان می‌دهد.
ترجیحات ناهمگن دانشجویان و توزیع فضایی نابرابر دانشگاه‌ها	Fu, C., Guo, J., Smith, A. J., & Sorensen, A	۲۰۲۲	تحلیل کمی	آموزش عالی ایالات متحده	نشان می‌دهد که عدم توزیع یکنواخت کالج‌ها به نابرابری در دسترسی به آموزش عالی منجر می‌شود و نیاز به استراتژی‌های توزیع متوازن دارد.
برنامه‌ریزی فضایی در ایالات متحده آمریکا و لهستان	Gawronski, K., Van Assche, K., & Hernik, J	۲۰۱۰	تحلیلی	ایالات متحده و لهستان	تحلیل مقایسه‌ای نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی فضایی در ایالات متحده و لهستان تجربیات و چالش‌های مختلفی دارد که می‌تواند به یادگیری‌های متقابل منجر شود.

عنوان	نویسنده	سال	روش	جامعه	خلاصه‌ای از یافته‌ها
کنترل‌های استفاده از زمین و تأمین آموزش زمین	Hanushek, E. A., & Yilmaz, K.	۲۰۱۲	تحلیلی	ایالات متحده	تأثیر کنترل‌های استفاده از زمین بر تأمین آموزش به طور مثبت ارزیابی می‌شود و بر لزوم سیاست‌گذاری‌های مؤثر تأکید دارد.
سیاست‌های توسعه فضایی/سرزمینی در ایالات متحده	Hewings, G. J., Feser, E., & Poole, K.	۲۰۰۹	مرور ادبیات	ایالات متحده	مطالعه نشان‌دهنده ارزش سیاست‌های توسعه فضایی در بهبود کیفیت زندگی و دسترسی به آموزش در ایالات متحده است.
جغرافیای فرصت‌های دانشگاهی: Case مطالعه صحرای آموزشی	Hillman, N. W.	۲۰۱۶	تحلیلی	آموزش عالی ایالات متحده	مقاله به این نتیجه می‌رسد که نابرابری جغرافیایی در دسترسی به آموزش عالی باید با سیاست‌های هدفمند برطرف گردد.
جغرافیای دانش‌آموزان: بررسی جغرافیای متنوع دانشجویان و آموزش عالی	Holton, M., & Riley, M.	۲۰۱۳	کیفی	دانشجویان	تنوع جغرافیای دانشجویان بر انتخاب‌های تحصیلی و تجربیات آن‌ها در محیط‌های آموزشی تأثیر می‌گذارد و نیاز به بررسی دقیق‌تری دارد.
آموزش، زمین و موقعیت	Kenyon, D. A.	۲۰۱۴	تحلیلی	آموزش عالی	بررسی نشان می‌دهد که تأثیرات جغرافیایی و فضایی بر نظام آموزشی crucial هستند و نیاز به توجه به انتخاب مکان در سیاست‌گذاری‌های آموزشی وجود دارد.
نگاهی به زیرساخت و منابع برای مؤسسات آموزش عالی خصوصی در بریتانیا	Khawaja, S.	۲۰۲۲	تحلیل کیفی	مؤسسات آموزش عالی خصوصی در بریتانیا	تأکید بر نیاز به زیرساخت‌های مناسب و منابع کافی برای مؤسسات خصوصی نشان‌دهنده اهمیت این عوامل در موفقیت آن‌ها می‌باشد.
درک همان فضا - فهم فضایی و مشارکت در آموزش عالی	Lindén et al	۲۰۱۹	تحلیلی	آموزش عالی	یافته‌ها نشان می‌دهند که درک فضایی و تعامل در محیط‌های عالی آموزشی می‌تواند تأثیر مثبتی بر یادگیری و روابط اجتماعی داشته باشد.
فرصت‌های آموزشی GIS در دانشکده‌ها و دانشگاه‌های سیاه‌پوست تاریخی در ایالات متحده	MALHOTRA, R., & VLAHOVIC, G.	۲۰۱۱	تحلیل توصیفی	دانشگاه‌های ایالات متحده	نتایج شواهدی از فرصت‌های آموزشی GIS در دانشگاه‌های تاریخی سیاه‌پوست ارائه می‌دهد و بر لزوم توجه به دسترسی به این فرصت‌ها تأکید می‌کند.

عنوان	نویسنده	سال	روش	جامعه	خلاصه‌ای از یافته‌ها
سه بعد از عدالت در دسترسی به آموزش عالی	McCowan, T.	۲۰۱۶	تحلیلی	آموزش عالی	تجزیه و تحلیل نشان می‌دهد که جنبه‌های مختلف equity of access در نظام‌های آموزشی باید در توسعه استراتژی‌ها لحاظ شود.
جغرافیای دسترسی و برتری: تنوع فضایی در طراحی سیستم آموزش عالی	Metcalfe, A. S.	۲۰۰۹	تحلیل مکانی	نظام آموزشی	این تحقیق بررسی می‌کند که تنوع فضایی در طراحی نظام آموزش عالی چگونه بر دسترسی و کیفیت تأثیر می‌گذارد، و راهکارهایی برای کاهش نابرابری‌ها پیشنهاد می‌کند.
یک مطالعه تجربی درباره پتانسیل جغرافیا در جوامع زندگی - یادگیری دانشگاهی در ایالات متحده	Rohli, R. V., & Rogge, R. A.	۲۰۱۲	مطالعه تجربی	دانشگاه‌های ایالات متحده	یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که جغرافیا می‌تواند به عنوان یک عامل تأثیرگذار و مثبت در جوامع زندگی - یادگیری در دانشگاه‌ها عمل کند.
حمایت فضایی از تولید علم در آموزش عالی	Van Sprang, H., Groen, B., & van der Voordt, T.	۲۰۱۳	تحلیلی	تولید دانش در آموزش عالی	این مطالعه به این نتیجه می‌رسد که حمایت فضایی از تولید دانش متضمن طراحی و سازماندهی مناسب محیط‌های کاری و آموزشی است.
مشارکت استراتژیک دانشگاه‌ها به عنوان ابزاری برای دینامیک‌های توسعه سرزمینی: جنبه منطقه‌ای	VARKULEVICH, T.V., SHUMIK, E. G., & BATURINA, O.A.	۲۰۱۸	کیفی	توسعه منطقه‌ای	این تحقیق نشان می‌دهد که همکاری استراتژیک دانشگاه‌ها می‌تواند به توسعه پایدار و مدیریت مؤثر منابع محلی کمک کند.

جدول ۳. پیشینه داخلی تحقیق

عنوان	نویسنده	سال	روش	جامعه	خلاصه‌ای از یافته‌ها
آمایش سرزمین، راهبردی برای توسعه آموزش عالی سلامت	آقاتبار رودباری، بریمانی، اقامیرزایی محلی، صفاریان همدانی	۱۳۹۶	تحلیلی	آموزش عالی سلامت	مطالعه نشان می‌دهد که آمایش سرزمین می‌تواند به بهبود کیفیت خدمات آموزشی و سلامت کمک کند و به توسعه پایدار در این حوزه منجر شود.

عنوان	نویسنده	سال	روش	جامعه	خلاصه ای از یافته‌ها
آمایش سرزمین: راهنمایی برای برنامه ریزی و سیاست های توسعه آموزش عالی	ایران نژاد، ع حدادی، زارع،	۱۳۹۵	تحلیلی	آموزش عالی	بررسی نشان می‌دهد که تدوین سیاست‌های مؤثر نیازمند آمایش سرزمین به منظور بهینه‌سازی برنامه‌ریزی و توسعه آموزش عالی است.
آمایش آموزش عالی در پهنه جغرافیایی کشور	بودری	۱۴۰۱	تحلیلی	آموزش عالی	نتایج به تحلیل فضایی آموزش عالی و تأثیر آن بر توزیع منابع و فرصت‌های آموزشی در کشور می‌پردازد و به ضرورت جغرافیای آموزشی اشاره دارد.
نگاهی به جایگاه مفهومی آمایش آموزش عالی در آمایش سرزمین: راهنمایی برای «توسعه دانشگاهی»	ثمری، گرانی نژاد،	۱۳۹۲	تحلیلی	آموزش عالی	این مقاله بر اهمیت آمایش آموزش عالی در راستای توسعه دانشگاهی و ضرورت یکپارچگی با برنامه‌های آمایش سرزمین تأکید می‌کند.
بررسی جامع در حوزه سیاست گذاری، اقتصاد و آمایش آموزش عالی دانشگاه ها	حدادی	۱۳۹۵	تحلیلی	آموزش عالی	این تحقیق به بررسی جنبه‌های مختلف سیاست‌گذاری و اقتصاد آموزش عالی می‌پردازد و نیاز به رویکردهای یکپارچه را در این حوزه مطرح می‌کند.
ارائه الگوی همکاری بین بخشی برای اجرای مصوبه سیاست ها و ضوابط اجرایی آمایش آموزش عالی سلامت در جمهوری اسلامی ایران؛ چارچوب مطالعه	خیری، حیدرزاده، پورعباسی، گیوریان	۱۳۹۶	کیفی	آموزش عالی سلامت	مطالعه به شناسایی مدل‌های همکاری برای بهبود اجرای سیاست‌های آموزشی می‌پردازد و بر اهمیت مشارکت بین بخش‌ها تأکید دارد.
بررسی طرح آمایش آموزش عالی با تأکید بر آسیب شناسی گروه آموزشی علوم پایه	شعبانی	۱۳۹۹	تحلیلی	آموزش عالی	یافته‌ها به مسائل و چالش‌های موجود در طراحی و اجرای آمایش آموزش عالی برای گروه‌های آموزشی علوم پایه اشاره دارد.
آمایش آموزش عالی در ایران: ملاحظات	صالحی عمران	۱۳۹۹	تحلیلی	آموزش عالی	مقاله به بررسی ملاحظات مختلف در آمایش آموزش عالی در ایران و تأثیرات آن بر توسعه‌های آموزشی و علمی می‌پردازد.

عنوان	نویسنده	سال	روش	جامعه	خلاصه ای از یافته‌ها
مساله اشتغال دانش‌آموختگان آموزش عالی و ضرورت توجه به مهارت‌های اشتغال‌زای بازار کار در طرح آمایش آموزش عالی	صالحی عمران، رحمانی قهدریجانی	۱۳۹۲	تحلیلی	آموزش عالی	نتایج بر لزوم توجه به مهارت‌های اشتغال‌زای بازار کار در طراحی آمایش آموزش عالی تأکید می‌کند و چالش‌های موجود را بررسی می‌کند.
تاثیر آمایش‌سرزمین با رویکرد آموزش عالی سلامت بر توسعه پایدار و عدالت آموزشی دانشگاه‌های علوم پزشکی کلان منطقه یک	عرب، ضامنی، عنایتی	۱۴۰۰	کمی	آموزش عالی سلامت	با توجه با رابطه برتر آمایش‌سرزمین با توسعه پایدار در مقایسه با عدالت آموزشی می‌توان گفت که ماهیت علمی و ثمر بخش فعالیت‌های علمی و توسعه پیوسته آنها یکی از اهداف نهایی آمایش‌سرزمین است.

کشورهای پیشرفته در حوزه آموزش عالی می‌تواند به پر کردن شکاف‌های علمی کمک کرده و بهبود کیفیت آموزش عالی و توسعه برنامه‌های آموزشی مؤثر در ایران را تسهیل نماید.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و از نظر رویکرد کیفی است که با روش تطبیقی و به کمک الگوی بردی (۱۹۶۹) و نیز روش توصیفی - مقایسه‌ای انجام شده است. جامعه آماری پژوهش حاضر را آموزش عالی کشورهای ایران، آمریکا و انگلستان تشکیل داده‌اند. در انتخاب کشورها از نمونه‌گیری هدفمند از نوع موارد مطلوب استفاده شده است. بدین گونه که این کشورها بر اساس ملاک برتر بودن در رتبه‌بندی‌های معتبر جهانی انتخاب شدند. این انتخاب مبتنی بر بررسی چهار منبع معتبر رتبه‌بندی جهانی شامل QS World University Rankings، THE's Arab University Rankings، Shanghai Ranking و US News بود که در

با توجه به پیشینه‌های تحقیقاتی موجود، نتایج و تحلیل‌ها نشان‌دهنده شکاف‌های پژوهشی و ضرورت انجام تحقیقات بیشتر در زمینه آمایش آموزش عالی در ایران است. بیشتر تحقیقات این حوزه بر آموزش عالی و آموزش عالی سلامت متمرکز بوده که حاکی از اهمیت موضوع است؛ اما هیچ‌یک به تمام مولفه‌های آمایش به صورت جامع نپرداخته‌اند. ضرورت انجام بررسی مقایسه‌ای در آمایش آموزش عالی، به‌ویژه با بهره‌گیری از روش مطالعه تطبیقی، می‌تواند به شفاف‌سازی چالش‌ها و وضعیت موجود کمک کند. اگرچه برخی تحقیقات اخیر از ترکیب روش‌های تحلیلی و کمی استفاده کرده‌اند، هنوز به یک پژوهش جامع و روزآمد با جنبه‌های مقایسه‌ای نیاز احساس می‌شود. همچنین بیشتر مطالعات در فاصله سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۶ انجام شده و فقدان مطالعات جدید در این زمینه مشهود است.

این مسئله از آن جهت حائز اهمیت است که تحولات سریع علمی، پاسخگویی به مسائل نوظهور را می‌طلبد. بنابراین، انجام یک مطالعه تطبیقی با

است. شیوه انجام کار تطبیقی روش پیشنهادی بردی (۱۹۶۹) بود که شامل چهار مرحله توصیف، تفسیر، همجواری و مقایسه است (Davoudnia & Zarei Zavarki, 2014). برای قضاوت درباره اعتبار اسناد و مدارک به نقد بیرونی و درونی منابع توجه شد. در نقد بیرونی اصلی بودن مدرک مورد نظر بود و در ارزیابی درونی اهمیت و صحت محتوای مدرک قضاوت شد. برای بالا بردن اعتبار اسناد و مدارک در این پژوهش، سعی شد که بیشتر از کتابها، سایتها و مجله‌های معتبر استفاده شود ضمن اینکه سعی شد ترجمه منابع انگلیسی تا حد امکان بدون خطا باشد. همچنین اسناد و مدارک از سوی متخصصان امر تأیید شده است.

یافته‌ها

الف) مرحله توصیف و تفسیر

نخست شاخص‌ها و ملاک‌های اندازه‌گیری کیفیت آموزش عالی که مبنای انتخاب؛ کشورهای آمریکا و انگلستان به عنوان دو سیستم سرآمد است، معرفی می‌شود. سپس، وضعیت هر یک از این دو کشور در هریک از شاخص‌ها ارائه می‌گردد. در ادامه، این مرحله با معرفی شاخص‌های کیفیت آموزش عالی تکمیل خواهد شد.

معرفی شاخص‌های اندازه‌گیری کیفیت آموزش عالی و معرفی دو نمونه برتر در این زمینه

برای پاسخ به این سوال، رتبه‌بندی ۱۰ دانشگاه برتر جهان در چهار نظام رتبه‌بندی بررسی و با تحلیل روش‌شناسی آنها، شش شاخص مشترک برای سنجش کیفیت آموزش عالی شناسایی شد. کیفیت آموزش عالی به عنوان عاملی کلیدی در توسعه اجتماعی و اقتصادی، نیازمند ارزیابی مستمر

آن‌ها شاخص‌های متعددی برای ارزیابی مؤسسات آموزشی به کار گرفته شده است. در فرایند انتخاب این دو کشور، توجه ویژه‌ای به ۱۰ دانشگاه برتر در هر چهار رتبه‌بندی انجام شد که تقریباً ۹۹ درصد این دانشگاه‌ها از بین آمریکا و انگلستان بودند و تنها با جابه‌جایی و اختلاف اندکی در ۱۰ رتبه برتر قرار داشتند. پس از تحلیل دقیق این شاخص‌ها، لیستی از معیارهای مشترک استخراج شد که شامل کیفیت آموزشی و پژوهشی، فرصت‌های شغلی و استخدام، تنوع بین‌المللی، زیرساخت‌های پژوهشی و منابع مالی، رتبه‌نگاری و اعتبار دانشگاهی و همچنین پایداری و توجه به محیط زیست بود. سپس، وضعیت این دو کشور در هر یک از این شاخص‌ها مورد بررسی قرار گرفت. نتایج نشان داد که آمریکا و انگلستان به ترتیب در زمینه کیفیت آموزشی و پژوهشی با امتیازات ۸۰،۷ و ۷۸،۰ و در سایر شاخص‌ها نیز با نتایج بسیار قابل قبول، از یکدیگر پیشی گرفته‌اند. از جمله اینکه ۹۰ درصد فارغ‌التحصیلان آمریکایی در زمینه‌های شغلی موفق به استخدام می‌شوند که این رقم در انگلستان ۸۲ درصد است. همچنین، حضور ۲۳ درصدی دانشجویان بین‌المللی در مؤسسات آموزشی آمریکا در مقایسه با ۲۰ درصد در انگلستان، بیانگر تنوع بین‌المللی بالاتر در ایالات متحده است. با توجه به این شاخص‌های حیاتی و وضعیت مطلوب علمی و ساختاری هر دو کشور، انتخاب آن‌ها به‌عنوان الگوهای برتر در آموزش عالی جهانی توجیه‌پذیر بوده و نشان‌دهنده استانداردهای بالای آموزشی و پژوهشی آن‌ها است.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات، اسناد و مدارک مربوط به نظام آموزش عالی کشورهای منتخب بود که از طریق مراجعه به مقالات و کتب مرتبط، سایت دانشگاه‌ها و دیگر سایت‌های معتبر به دست آمده

کیفیت آموزش عالی و مبنای انتخاب کشورها را تبیین می‌کند.

آموزش عالی در سطح جهانی رکن اصلی توسعه اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی است و کشورهای آمریکا و انگلستان به عنوان الگوهای برجسته در این حوزه مطرح هستند. کیفیت بالای آموزشی و پژوهشی، استانداردهای استخدامی، تنوع بین‌المللی و زیرساخت‌های قوی، این کشورها را در رأس نظام‌های آموزشی جهانی و رتبه‌بندی‌هایی مانند QS قرار داده است.

جدول (۷) به بررسی و مقایسه وضعیت آمریکا و انگلستان در زمینه‌های مختلف کیفیت آموزش عالی پرداخته و نشان می‌دهد که این دو کشور با چالش‌ها و مزایای خاص خود مواجه هستند.

نظام آموزش عالی آمریکا و انگلستان به دلیل کیفیت بالا، تأکید بر مهارت‌های عملی و اشتغال‌پذیری فارغ‌التحصیلان، درآمد مناسب اساتید و حضور پررنگ در رتبه‌بندی‌های جهانی، الگویی موفق برای سایر کشورها محسوب می‌شوند. سرمایه‌گذاری مؤثر در پژوهش، تنوع بین‌المللی و توجه به پایداری محیط‌زیست از دیگر عوامل پیشرفت و رهبری این دو کشور در عرصه آموزش عالی است.

معرفی مولفه‌های بررسی آمایش در آموزش عالی

پس از بررسی رتبه‌بندی دانشگاه‌ها، آمریکا و انگلستان در شش شاخص از جمله کیفیت آموزشی و پژوهشی، فرصت‌های شغلی و تنوع بین‌المللی وضعیت مطلوبی نشان دادند. همچنین مقالات مرتبط با آمایش و برنامه‌ریزی فضایی در آموزش عالی ایران و نمونه‌های مشابه در این دو کشور مطالعه شد. برای افزایش دقت، وبسایت‌های آموزش عالی آمریکا و انگلستان نیز بررسی شدند.

با شاخص‌های معتبر است تا نقاط قوت و ضعف مؤسسات شناسایی و بهبود یابد.

شاخص‌های متنوعی از جمله کیفیت آموزشی و پژوهشی، فرصت‌های شغلی، تنوع بین‌المللی، زیرساخت‌ها و منابع مالی، اعتبار دانشگاه و پایداری محیط زیست در این ارزیابی نقش دارند. شناخت این شاخص‌ها به سیاست‌گذاران کمک می‌کند تا تصمیمات مؤثرتری اتخاذ کنند.

در این تحقیق، شش شاخص اصلی معرفی و بررسی می‌شوند که تحلیل آنها درک بهتری از چالش‌ها و فرصت‌های نظام آموزش عالی فراهم کرده و زمینه بهبود مستمر را فراهم می‌کند.

در ادامه علاوه بر ارائه رتبه‌بندی ۴ سایت معتبر در دنیا به توصیف آمار اقتصادی کشورهای منتخب که بازگو کننده توان آموزش عالی این کشورهاست پرداخته می‌شود.

جدول ارائه شده، وضعیت آموزش عالی و اقتصاد در آمریکا و انگلستان را با شاخص‌های کلیدی مقایسه می‌کند. تولید ناخالص داخلی (GDP) این کشورها (۲۵.۴۶ و ۳۱.۱۳) نشان‌دهنده قدرت اقتصادی و رفاه اجتماعی آنهاست. سهم دولت‌ها از GDP برای آموزش (۵.۴٪ و ۵.۰٪) حاکی از سرمایه‌گذاری مؤثر در این حوزه است. نرخ ثبت‌نام در آموزش عالی و نسبت دانشجویان به جمعیت، بیانگر دسترسی گسترده به تحصیلات تکمیلی است. همچنین، نرخ بیکاری پایین‌تر، فرصت‌های شغلی بیشتر برای فارغ‌التحصیلان را نشان می‌دهد. شاخص‌های دیگری مانند ضریب جینی (نابرابری درآمدی)، امید به زندگی، متوسط سال‌های تحصیل و نمره کیفیت آموزش، وضعیت توسعه آموزشی و نیروی کار متخصص را در این کشورها تأیید می‌کند. جدول شاخص‌ها به صورت دقیق‌تری معیارهای

جدول ۴. ۱۰ دانشگاه برتر رتبه‌بندی در ۴ سایت معتبر

Rank	Name: Country/Region			
	QS World University Rankings	THE's Arab University Rankings	Shanghai ranking	Us news
1	Massachusetts Institute of Technology (MIT) Cambridge, United States	University of Oxford United Kingdom	Harvard University	Harvard University United States
2	Imperial College London London, United Kingdom	Massachusetts Institute of Technology United States	Stanford University	Massachusetts Institute of Technology (MIT) United States
3	University of Oxford Oxford, United Kingdom	Harvard University United States	Massachusetts Institute of Technology (MIT)	Stanford University United States
4	Harvard University Cambridge, United States	Princeton University United States	University of Cambridge	University of Oxford United Kingdom
5	University of Cambridge Cambridge, United Kingdom	University of Cambridge United Kingdom	University of California, Berkeley	University of California Berkeley United States
6	Stanford University Stanford, United States	Stanford University United States	University of Oxford	University of Cambridge United Kingdom
7	ETH Zurich Zürich, Switzerland	California Institute of Technology United States	Princeton University	University College London United Kingdom
8	National University of Singapore (NUS) Singapore, Singapore	University of California, Berkeley United States	California Institute of Technology	University of Washington Seattle United States
9	UCL London, United Kingdom	Imperial College London United Kingdom	Columbia University	Columbia University United States
10	California Institute of Technology (Caltech) Pasadena, United States	Yale University United States	University of Chicago	Yale University United States

جدول ۵. بررسی وضعیت شاخص‌های عملکردی و پایه سیاسی، اقتصادی و آموزشی کشورهای آمریکا و انگلستان

منابع	انگلستان	آمریکا	شاخص‌ها	ردیف
The Global Competitiveness Repor World Education Services OECD (Organization for Economic Co-operation and Development) World Bank IMF (International Monetary Fund) Eurostat National Center for Education Statistics (NCES)	پارلمانی (نیمه متمرکز)	فدرال (غیر متمرکز)	ساختار نظام سیاسی اداری	۱
	۳,۱۳ تریلیون دلار (۲۰۲۱)	۲۵,۴۶ تریلیون دلار (۲۰۲۱)	تولید ناخالص داخلی	۲
	۵,۰٪ (۲۰۲۲)	۵,۴٪ (۲۰۲۱)	مخارج دولت برای آموزش، کل (٪ تولید ناخالص داخلی)	۳
	۲۶٪ (۲۰۱۴)	۲۸٪ (۲۰۱۴)	درصد هزینه‌های دولت هزینه آموزش عالی	۴
	۹۳٪ (۲۰۲۲)	۸۸٪ (۲۰۲۲)	نرخ ناخالص ثبت نام در آموزش عالی	۵
	۱:۲,۳ (۲۰۲۲)	۱:۳,۶ (۲۰۲۲)	نسبت دانشجو به جمعیت	۶
	۴,۵٪ (۲۰۲۲)	۴,۳٪ (۲۰۲۱)	نرخ بیکاری	۷
	۰,۳۵ (۲۰۲۲)	۰,۴۱ (۲۰۲۱)	درآمد جینی (برابری و نابرابری)	۸
	۸۱,۳ سال (۲۰۲۲)	۷۸,۹ سال (۲۰۲۱)	امید به زندگی	۹
	۱۳,۵ سال (۲۰۲۲)	۱۳,۳ سال (۲۰۲۱)	متوسط سال تحصیل	۱۰
	۶۵٪ (۲۰۲۲)	۷۰٪ (۲۰۲۱)	میزان آموزش کارکنان	۱۱
	نمره ۵,۹ (۲۰۲۲)	نمره ۶,۲ (۲۰۲۱)	کیفیت آموزش (دوره‌ها)	۱۲
	۶۸٪ (۲۰۲۲)	۷۳٪ (۲۰۲۱)	مهارت‌های فارغ التحصیلان	۱۳
	۴,۰ (۲۰۲۲)	۴,۵ (۲۰۲۱)	سهولت یافتن کارکنان متخصص	۱۵

جدول ۶. شاخص‌های مستخرج از ۴ سایت معتبر رتبه‌بندی دانشگاه به منظور انتخاب کشورهای مورد بررسی

ردیف	شاخص‌ها	ملاک‌ها	منبع	استدلال انتخاب شاخص
۱	کیفیت آموزشی و پژوهشی	اعتبار علمی ^۱	QS THE US News	کیفیت آموزشی و پژوهشی به معنای ارزیابی عملکرد دانشگاه‌ها در زمینه تدریس و تحقیقات است که به شدت بر اعتبار بین‌المللی و جذب دانشجویان بین‌المللی تأثیر می‌گذارد.
		کیفیت پژوهش ^۲	THE	
		تولید پژوهش ^۳	US News	
۲	فرصت‌های شغلی و استخدام	قابلیت استخدام ^۴	QS	بررسی میزان اشتغال‌زایی فارغ‌التحصیلان به عنوان معیاری برای موفقیت آموزش عالی و تأثیر آن بر توسعه اقتصادی کشورها حائز اهمیت است.
		درآمد صنعتی ^۵	Shanghai Ranking	
۳	تنوع بین‌المللی (افق بین‌المللی)	دانشجویان بین‌المللی ^۶	QS	تنوع فرهنگی و بین‌المللی دانشجویان و اساتید به بهبود تجربه آموزشی و ترویج پژوهش‌های جهانی کمک می‌کند.
		پرسنل بین‌المللی ^۷	THE US News	
		همکاری بین‌المللی ^۸	US News	
۴	زیرساخت‌های پژوهشی و منابع مالی	درآمد پژوهشی ^۹	THE	تأمین منابع مالی برای تحقیقات و زیرساخت‌های مناسب از عوامل مؤثر در کیفیت پژوهش‌ها و بالابردن سطح آموزش عالی به شمار می‌رود.
		درآمد مؤسسه ^{۱۰}	Shanghai Ranking	
		ارجاعات به ازای هر استاد ^{۱۱}	QS	
۵	رتبه‌نگاری و اعتبار دانشگاهی	اعتبار جهانی پژوهش ^{۱۲}	US News	اعتبار دانشگاه‌ها به عملکرد آنها در زمینه پژوهش و تدریس بستگی دارد و باید بتوانند در رتبه‌بندی‌های معتبر جایگاه خوبی داشته باشند.
		تأثیر ارجاعات نرمال شده ^{۱۳}	THE	
۶	پایداری و توجه به محیط زیست	پایداری ^{۱۵}	QS	رویکردهای پایدار در آموزش و پژوهش می‌تواند به بهبود وقایع اجتماعی و اقتصادی و همچنین حفاظت از محیط زیست کمک کند.

1. Academic Reputation

4. Employability

7. International Staff

10. Institutional Income

13. Normalized Citation Impact

2. Research Quality

5. Industry Income

8. International Collaboration

11. Citations per Faculty

3. Research Productivity

6. International Students

9. Research Income

12. Global Research Reputation

14. Citations per Faculty

15. Sustainability

جدول ۷. وضعیت دو کشور آمریکا و انگلستان در هریک از شاخص‌های کیفیت در آموزش عالی

شاخص	انگلستان	آمریکا
کیفیت آموزشی و پژوهشی	۷,۸ از ۱۰	۸,۰ از ۱۰
فرصت‌های شغلی و استخدام	۸۲٪ فارغ‌التحصیلان استخدام شده	۹۰٪ فارغ‌التحصیلان استخدام شده
تنوع بین‌المللی	۲۰٪ دانشجویان بین‌المللی	۲۳٪ دانشجویان بین‌المللی
زیرساخت‌های پژوهشی و منابع مالی	\$۴۰۰,۰۰۰ متوسط درآمد هر استاد	\$۵۰۰,۰۰۰ متوسط درآمد هر استاد
رتبه‌نگاری و اعتبار دانشگاهی	۴ دانشگاه در صدر QS Ranking	۵ دانشگاه در صدر QS Ranking
پایداری و توجه به محیط زیست	۵۸٪ دانشگاه‌ها دارای برنامه‌های پایدار	۶۰٪ دانشگاه‌ها دارای برنامه‌های پایدار

جامعه» بررسی شده است. رویکرد مهارت‌محوری، در تحلیل مؤلفه‌های «کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی» و «فرصت‌های شغلی و استخدام» تحلیل شده است. و رویکرد جدید نظام پذیرش دانشجو، در مؤلفه «ظرفیت و پوشش تحصیلی» تبیین شده است. این شیوه، امکان مقایسه دقیق‌تر و منسجم‌تر را فراهم کرده و همسویی کامل تحلیل با جهت‌گیری‌های کلان کشور را تضمین می‌نماید.

آمایش در آموزش عالی، به‌عنوان رویکردی نظام‌مند برای تخصیص بهینه منابع و ارائه خدمات آموزشی، به سامان‌دهی و تأمین نیازهای آموزشی و پژوهشی در سطوح مختلف می‌پردازد. هدف آن دستیابی به عدالت آموزشی، ارتقای کیفیت و پیشبرد توسعه پایدار است. این مفهوم با شناسایی نیازهای واقعی جامعه و ایجاد محیط‌های آموزشی مناسب برای تمامی اقشار، مؤلفه‌هایی همچون توزیع جغرافیایی، توسعه قابلیت‌ها، تأمین منابع و زیرساخت‌ها را دربرمی‌گیرد.

بر این اساس، شاخص‌هایی برای سنجش آمایش در آموزش عالی احصا و در جدولی همراه با دلایل انتخاب و منابع ارائه شد. هر شاخص به تفصیل تعریف و تبیین گردید تا نقش آن در ارزیابی آمایش روشن شود. این پژوهش در تحلیل داده‌ها بر ۹ مؤلفه کلیدی آمایش آموزش عالی تمرکز نموده است. این انتخاب به دلیل فقدان معادل دقیق برای برخی مفاهیم نوین در منابع بین‌المللی صورت گرفته است. با این حال، با اتکا به تحلیل دقیق اسناد بالادستی نظام آموزش عالی ایران، از جمله سند آمایش آموزش عالی، نقشه جامع علمی کشور و قوانین برنامه هفتم توسعه، رویکردهای حیاتی این اسناد مانند مأموریت‌گرایی، مهارت‌محوری و نظام پذیرش دانشجو به عنوان راهبردها و ابزارهای اجرایی در دل همین ۹ مؤلفه، به ویژه در بخش مربوط به ایران (جدول ۱۱)، مورد بحث و بررسی قرار گرفته‌اند. برای نمونه: سیاست مأموریت‌گرایی، در تحلیل مؤلفه‌های «پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها» و «پاسخگویی به نیازهای

جدول ۸. شاخص‌های مستخرج برای سنجش آمایش در آموزش عالی

مؤلفه‌ها	منابع	توضیحات و استدلال برای انتخاب
پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها	Murphy, A. B. 2007. صالحی عمران ۲۰۲۱ Distribution of Higher Education Institutions in the U.S. and Canada نصراللهی نیا و همکاران، ۲۰۲۱ Adams, 2014	پراکندگی جغرافیایی هدفی کلیدی در آمایش سرزمین است که به تحقق عدالت آموزشی و دسترسی به تحصیلات عالی در مناطق مختلف کمک می‌کند.
ظرفیت و پوشش تحصیلی	McCowan, T. 2016. ثمری، گرانی نژاد ۲۰۱۴ OECD INES: Indicators of Education Systems Programme نیازخانی و الهیارترکمن، (۲۰۱۴).	ظرفیت و پوشش تحصیلی شامل نسبت دانشجو به استاد و تنوع رشته‌های تحصیلی است. این مؤلفه اهمیت دارد زیرا نشان‌دهنده کیفیت آموزش و امکان دسترسی دانشجویان به آموزش با کیفیت می‌باشد.
توزیع منابع و درآمد	Drucker, J. (2016). بوذری ۲۰۲۳ World Bank Data کوثری و احمدی، ۲۰۲۳ Becker, 2014	توزیع عادلانه منابع و درآمدها باعث بهبود کیفیت و کمی خدمات آموزشی می‌شود. این مؤلفه به ارتقاء کیفیت تحصیل و ارتقاء فرصت‌های تحصیلی در کشورهای مختلف کمک می‌کند.
تمرکززدایی علمی	Schofer, J. P. 1971. نیلی ۲۰۱۴ ERIC: The Future of Higher Education نقی‌زاده، ۲۰۱۹	تمرکززدایی علمی به نهادهای آموزشی کمک می‌کند تا به نیازهای محلی پاسخ دهند و از هدررفت منابع جلوگیری کنند. این مؤلفه با توزیع مناسب دانشگاهی و افزایش فضاهای آموزشی ارتباط دارد.
همکاری‌های بین‌المللی	.VARKULEVICH, T. V. et al 2018 نیازخانی ۲۰۱۴ UNESCO UIS احمدی و معظمی، ۲۰۲۲ Zhang et al.2016	همکاری‌های بین‌المللی در آموزش عالی فرصتی برای تبادل دانش و تجربیات بین کشورها فراهم می‌کند که به بهبود کیفیت پژوهش‌ها و اعتبار دانشگاه‌ها منجر می‌شود.
زیرساخت‌های تحقیقاتی	Adams, J. A. 2014. آهنچیان ۲۰۱۲ Infrastructure Planning and Facilities: Land Use Recommendations نیازخانی و الهیارترکمن، ۲۰۱۴ Shapiro 2019	کیفیت زیرساخت‌های آموزشی و تحقیقاتی تاثیر زیادی بر خروجی‌های پژوهشی و کیفیت آموزش دارد. این مؤلفه نشان‌دهنده نیاز به بسترهای مناسب برای تحقیق و نوآوری در نظام آموزشی است.

مؤلفه‌ها	منابع	توضیحات و استدلال برای انتخاب
کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی	2015. Beckers, R. et al احمدی و معظمی ۲۰۲۲ نیلی، ۲۰۱۳ Ramsden.1991	کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی سبب جذب و نگهداری دانشجویان می‌شود. به علاوه، فضاهای آموزشی مناسب به یادگیری مؤثرتر کمک می‌کنند و در نتیجه به بهبود کیفیت کلی سیستم آموزشی کمک می‌کنند.
دسترسی به آموزش	2016. Hillman, N. W نقی زاده ۲۰۱۹ 2009, Salmi	دسترسی به آموزش، به ویژه در مناطق کم‌برخوردار، به کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی کمک می‌کند و سهم بیشتری از جمعیت را در بر می‌گیرد. این مؤلفه نشان‌دهنده اهمیت عدالت آموزشی در توسعه پایدار است.
پاسخگویی به نیازهای جامعه	2010. Gawronski, K. et al قربانی و زبیری ۲۰۲۰ کوثری و احمدی ۲۰۲۳ 2019 Borland et al	پاسخگویی به نیازهای جامعه از دانشگاه‌ها انتظار می‌رود که با ارائه برنامه‌های آموزشی متناسب با نیازهای بازار کار و توسعه منطقه‌ای، به بهبود کیفیت زندگی در جوامع محلی کمک کنند.

ب) مرحله همجواری داده‌های کیفی

در جدول (۹) به تشریح مؤلفه‌های آمایش در کشورهای منتخب پرداخته شده است؛

۱) مقایسه و همجواری آمایش در کشورهای مورد مطالعه

جدول ۹. برآیندهای کلیدی مؤلفه‌های آمایش در آموزش عالی کشور آمریکا

مؤلفه‌ها	وضعیت	منابع
پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها	دانشگاه‌ها در آمریکا به طور گسترده‌ای در سرتاسر کشور پراکنده شده‌اند. این پراکندگی به ویژه در ایالت‌های بزرگ مانند کالیفرنیا، تگزاس و نیویورک مشهود است. این توزیع جغرافیایی به افزایش دسترسی به آموزش عالی کمک کرده و به دانشجویان از مناطق مختلف اجازه می‌دهد تا به مؤسسات آموزشی نزدیک‌تر شوند. با این حال، برخی مناطق روستایی هنوز هم با چالش‌های دسترسی به آموزش عالی مواجه‌اند.	DeBoer (2012) Schofer (1971) Yao & Tong (2018)
ظرفیت و پوشش تحصیلی	ظرفیت و پوشش تحصیلی در آمریکا به طور کلی بالا است، با نرخ ثبت‌نام در آموزش عالی که به حدود ۸۸٪ می‌رسد. با این حال، نابرابری‌هایی در دسترسی به آموزش عالی وجود دارد که به عوامل اقتصادی و اجتماعی مرتبط است. همچنین، دانشگاه‌های جامع و کالج‌های محلی به پوشش نیازهای تحصیلی مختلف کمک می‌کنند، اما هنوز هم چالش‌هایی برای دانشجویان از خانواده‌های کم‌درآمد وجود دارد.	Hill (2016) Sewell (1971) Pallais & Turner (2006)
توزیع منابع و درآمد	توزیع منابع در آموزش عالی در آمریکا به شدت نابرابر است. دانشگاه‌های بزرگ و معتبر معمولاً منابع بیشتری دریافت می‌کنند، در حالی که مؤسسات کوچک‌تر و دانشگاه‌های محلی با کمبود منابع مواجه‌اند. این نابرابری می‌تواند بر کیفیت آموزش و فرصت‌های شغلی فارغ‌التحصیلان تأثیر بگذارد. همچنین، نابرابری در توزیع درآمد نیز بر دسترسی به آموزش عالی تأثیرگذار است.	Liefner (2003) Benabou (1994) Bennett & Vedder (2015)

مؤلفه‌ها	وضعیت	منابع
تمرکززدایی علمی	سیستم آموزش عالی در آمریکا به طور کلی به سمت تمرکززدایی حرکت کرده است. این تمرکززدایی نه تنها به دولت‌های ایالتی اجازه می‌دهد تا در سیاست‌های آموزشی خود تصمیم‌گیری کنند، بلکه به دانشگاه‌ها نیز این امکان را می‌دهد که برنامه‌های آموزشی و تحقیقاتی خود را بر اساس نیازهای محلی تنظیم کنند. این رویکرد می‌تواند به بهبود کیفیت آموزش و تحقیق در سطح محلی کمک کند.	Etzkowitz (1990) Arora et al. (2011) Antonio et al. (2018)
همکاری‌های بین‌المللی	همکاری‌های بین‌المللی در آموزش عالی در آمریکا به طور چشمگیری در حال افزایش است. دانشگاه‌ها به دنبال برقراری روابط با مؤسسات خارجی برای تبادل دانشجویان، برنامه‌های تحقیقاتی و به اشتراک‌گذاری منابع هستند. این همکاری‌ها چالش‌های خاصی نیز دارند، از جمله تفاوت‌های فرهنگی و سیستم‌های آموزشی.	Waham et al. (2023) Edwards (2007) Knobel et al. (2013)
زیرساخت‌های تحقیقاتی	زیرساخت‌های تحقیقاتی در دانشگاه‌های آمریکا معمولاً قوی و متنوع هستند. این زیرساخت‌ها شامل آزمایشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و دسترسی به تکنولوژی‌های پیشرفته می‌شود که به پژوهشگران کمک می‌کند تا تحقیقات با کیفیتی انجام دهند. با این حال، نیاز به سرمایه‌گذاری بیشتر در برخی مناطق وجود دارد تا زیرساخت‌ها بهینه شوند.	Williamson (2019) McRoy et al. (2012) Noonan et al. (2021)
کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی	کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی به طور قابل توجهی در دانشگاه‌های آمریکا مورد توجه قرار دارد. دانشگاه‌ها برای ارتقاء کیفیت تدریس و یادگیری سیاست‌هایی را پیاده‌سازی کرده‌اند. بهبود کیفیت تجربه دانشجویی نیز بخشی از این رویکرد است که شامل تسهیلات آموزشی، مشاوره و حمایت‌های اجتماعی می‌شود.	Hénard & Roseveare (2012) Budiharsa & Tarman (2020) Makhoul (2019)
دسترسی به آموزش	دسترسی به آموزش عالی در آمریکا به تدریج در حال بهبود است، اما هنوز هم با چالش‌هایی مواجه است. نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند بر دسترسی به آموزش تأثیر بگذارد، به ویژه برای اقلیت‌ها و خانواده‌های با درآمد پایین. به همین دلیل، برنامه‌هایی برای افزایش دسترسی به آموزش و کاهش نابرابری‌ها طراحی شده است.	Bowen et al. (2005) Hussain (2024) Naylor et al. (2015)
پاسخگویی به نیازهای جامعه	دانشگاه‌ها در آمریکا به طور فزاینده‌ای بر نیازهای جامعه تمرکز می‌کنند و سعی دارند که با ارائه برنامه‌های آموزشی مرتبط و پژوهش‌هایی که به مشکلات اجتماعی پاسخ می‌دهد، به این نیازها پاسخ دهند. این رویکرد شامل همکاری با صنعت، دولت و سازمان‌های غیردولتی برای شناسایی و حل مسائل مشترک است.	Stark (1986) Ward (2003) Villalobos et al. (2017)

جدول ۱۰. برآیندهای کلیدی مولفه‌های آمایش در آموزش عالی کشور انگلستان

منبع	وضعیت	مولفه‌ها
Universities UK Tijssen, R., Yegros, A., & Lamers, W. (2017) Ayoubi, R. M., & Al-Habaibeh, A. (2006)	دانشگاه‌های انگلستان در مناطق مختلف جغرافیایی توزیع شده‌اند، اما تمرکز بر روی شهرهای بزرگ مانند لندن و منچستر وجود دارد. این موضوع می‌تواند منجر به عدم توازن در دسترسی به آموزش عالی و تنوع دانشجویی در مناطق کمتر توسعه‌یافته گردد.	پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها
Higher Education Statistics Agency (HESA) Cowling, M., & Lee, N. (2017) Brennan, J. (2021)	انگلستان دارای تعدادی دانشگاه با ظرفیت جذب بالا است، اما چالش‌هایی در ارائه پوشش تحصیلی برای اقشار مختلف، به ویژه در مناطق دورافتاده وجود دارد. چنین چالش‌هایی می‌تواند به بی‌عدالتی در دسترسی به آموزش عالی منجر شود و برنامه‌ریزی‌های ویژه‌ای را برای جذب دانشجویان از اقشار کم‌درآمد لازم می‌کند.	ظرفیت و پوشش تحصیلی
Office for Students (OfS) Buckner, E., & Zhang, Y. (2021) Woodfield, S. et al. (2009)	توزیع نابرابر منابع مالی و امکانات در بین دانشگاه‌ها در انگلستان مشهود است. این موضوع به طور خاص بر کیفیت آموزشی و پژوهشی تأثیر گذاشته و می‌تواند ممکن است منجر به رقابت نابرابر بین دانشگاه‌ها شود.	توزیع منابع و درآمد
British Council Shattock, M., & Horvath, A. (2020)	انگلستان در راستای تمرکززدایی علمی برنامه‌هایی را به اجرا گذاشته که معتدل کردن قدرت و توزیع بیشتر منابع و امکانات به نهادهای آموزشی در مناطق مختلف کشور در نظر دارد. این تصمیم به ارتقاء کیفیت آموزشی و پژوهشی در سطح ملی و فراهم کردن فرصت‌های برابر برای دانشجویان کمک می‌کند.	تمرکززدایی علمی
Ayoubi & Al-Habaibeh (2006) Adams & Gurney (2016) DeLaquil et al. (2022) British Council	دانشگاه‌های انگلستان در حال برقراری همکاری‌های گسترده بین‌المللی با مؤسسات آموزشی و پژوهشی سایر کشورها هستند. این همکاری‌ها شامل تبادل دانشجو، برنامه‌های پژوهشی مشترک، و پروژه‌های بین‌المللی است که به تنوع فرهنگی و علمی این کشور کمک می‌کند. با این حال، چالش‌های مدیریتی و تفاوت‌های فرهنگی می‌تواند بر موفقیت این برنامه‌ها تأثیر بگذارد.	همکاری‌های بین‌المللی
Williamson (2018) Whyte (2012) Khawaja (2022) Higher Education Statistics Agency (HESA)	زیرساخت‌های تحقیقاتی در دانشگاه‌های انگلستان به طور گسترده‌ای توسعه یافته است و شامل آزمایشگاه‌ها، مراکز تحقیقاتی و فناوری‌های نوین می‌شود. بسیاری از دانشگاه‌ها نیز به بهبود مدیریت داده‌های پژوهشی و زیرساخت‌های فناوری اطلاعات تمرکز کرده‌اند. این حمایت‌ها موجب ارتقای کیفیت پژوهش‌ها و جذب بیشتر دانشجویان یا محققان بین‌المللی می‌شود.	زیرساخت‌های تحقیقاتی

منبع	وضعیت	مولفه‌ها
Mercer-Mapstone & Bovill (2020) Chiang (2003) Gallagher & Gilmore (2013) Office for Students (OfS)	کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی در انگلستان تحت تأثیر عوامل مختلفی قرار دارد. دانشگاه‌ها برای افزایش رضایت دانشجویان به بهبود روش‌های تدریس، به کارگیری فناوری‌های نوین، و تسهیل در برقراری ارتباط مؤثر بین دانشجویان و استادان توجه ویژه دارند. در این راستا، برنامه‌های حمایت از دانشجویان و ارتقای جوامع آموزشی در حال گسترش است.	کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی
Crawford et al. (2017) Whitty et al. (2015) Lambrechts (2020) Universities UK	دسترسی به آموزش عالی در انگلستان با وجود پیشرفت‌های قابل توجه اما همچنان با چالش‌هایی مواجه است. نابرابری‌های اقتصادی و اجتماعی می‌تواند بر دسترسی به نهادهای آموزشی تأثیر بگذارد. تلاش‌هایی به منظور افزایش دسترسی و بهبود شرایط تحصیل، به ویژه برای گروه‌های اقلیتی و خانواده‌های کم‌درآمد در حال انجام است، از جمله ایجاد تسهیلات مالی و مشاوره‌های آموزشی.	دسترسی به آموزش
Woodward (2020) Shattock & Horvath (2020) Turner (2006)	دانشگاه‌ها در انگلستان توجه فزاینده‌ای به نیازهای جامعه دارند و می‌کوشند با ارائه برنامه‌های آموزشی مرتبط و فعالیت‌های پژوهشی به مشکلات اجتماعی پاسخ دهند. این امر شامل همکاری با صنعت، دولت و سازمان‌های غیردولتی جهت شناسایی و حل مسائل مشترک است. تلاش آنها بر ایجاد فرصت‌های تحصیلی برای اقشار مختلف جامعه و ترویج مشارکت‌های اجتماعی تأکید دارد.	پاسخگویی به نیازهای جامعه

جدول ۱۱. برآیندهای کلیدی مولفه‌های آمایش در آموزش عالی کشور ایران

منبع	وضعیت	مولفه‌ها
Zarei (2018) Ghaffari Esmacili et al. (2023) Azar and Mousavi (2023) Sharifzadeh and Abdollahzadeh (2021)	پراکندگی نامناسب دانشگاه‌ها به ویژه در مناطق باز و دورافتاده منجر به نابرابری در دسترسی به آموزش عالی می‌شود. با این حال، سیاست مأموریت‌گرایی منطقه‌ای که در سند آمایش آموزش عالی (۱۳۹۵) و سند آمایش سرزمین (۱۳۹۹) بر آن تأکید شده، به دنبال حل این چالش است. اساس این سیاست، دانشگاه‌ها موظفاند بر رشته‌های متناسب با مزیت‌های منطقه‌ای خود تمرکز کنند و از توسعه بی‌رویه و غیرهدفمند جلوگیری نمایند. در همین راستا رویکردهای جدیدی برای تعادل بخشی به پراکندگی جغرافیایی و توسعه رشته‌های متناسب با مزیت‌های منطقه‌ای تعیین شده است. اقداماتی مانند تبدیل برخی پردیس‌ها به مراکز پژوهشی تخصصی، اما همچنان چالش‌هایی در اجرای کامل و هماهنگی نهادی وجود دارد.	پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها

مؤلفه‌ها	وضعیت	منابع
ظرفیت و پوشش تحصیلی	ظرفیت پذیرش در دانشگاه‌ها به طور کلی بالاست، اما در رشته‌های خاص (به ویژه علوم پزشکی و رشته‌های نظری اشباع‌شده)، با چالش‌هایی مانند آسیب به کیفیت و عدم تطابق با بازار کار مواجه‌ایم. در پاسخ به این چالش، سیاست‌های جدید آمایشی بر نظام پذیرش دانشجو به عنوان یک اهرم کنترلی تأکید دارند. این سیاست‌ها با هدایت ظرفیت پذیرش به سمت رشته‌های مهارتی و مورد نیاز بازار کار، از اشباع شدن رشته‌های کم‌تقاضا جلوگیری می‌کنند. این اقدامات که در برنامه هفتم توسعه نیز بر آن‌ها تأکید شده، شامل کاهش ظرفیت رشته‌های نظری و افزایش سهم آموزش‌های مهارتی است که با هدف بهبود پوشش تحصیلی متناسب با نیازهای اقتصادی جامعه صورت می‌گیرد.	Mohammadyari et al. (2015) Rahimi and Dehghani (2019) Naqizadeh (2019)
توزیع منابع و درآمد	توزیع نابرابر منابع مالی و امکانات در دانشگاه‌ها به بحران‌های آموزشی و مدیریتی دامن می‌زند. دانشگاه‌های بزرگتر معمولاً از بودجه بیشتری برخوردارند در حالی که دانشگاه‌های خصوصی و کوچک‌تر با کمبود شدید منابع مواجه‌اند. این نابرابری منجر به کیفیت پایین خدمات آموزشی و پژوهشی در برخی دانشگاه‌ها می‌شود که اثرات منفی بر آموزش عالی دارد. سیستم نامعادلانه تخصیص بودجه و حمایت از دانشگاه‌های بزرگ، همچنین کاهش سرمایه‌گذاری عمومی در آموزش عالی از جمله مسائلی است که در توزیع منابع و درآمد با آنها مواجه هستیم. با این حال، در راستای سیاست‌های سند آمایش، تلاش‌هایی برای توزیع عادلانه‌تر منابع بر اساس مأموریت و عملکرد دانشگاه‌ها (نه صرفاً اندازه آن‌ها) در حال انجام است. این رویکرد به توسعه منابع درآمدی غیردولتی و حمایت هدفمند از دانشگاه‌ها در حوزه‌های تخصصی کمک می‌کند تا نابرابری‌ها کاهش یابد.	Ministry of Science, Research and Technology; Rahimi and Dehghani (2020); Ghanbari, Azizi Shamami and Salehi Omran (2024); Nazarpour (2022)
تمرکززدایی علمی	تلاش‌هایی برای تمرکززدایی در سیستم آموزش عالی اخیراً آغاز شده است، تمرکززدایی به عنوان یک راهبرد کلیدی در سند آمایش آموزش عالی (۱۳۹۵) مطرح شده است. این سیاست با تعیین مأموریت‌های تخصصی برای دانشگاه‌های هر منطقه و اعطای اختیارات بیشتر به دانشگاه‌های معین منطقه‌ای به دنبال تقویت مدیریت محلی و پاسخگویی به نیازهای بومی است. این رویکرد به دانشگاه‌ها اجازه می‌دهد که برنامه‌های خود را بر اساس نیازهای منطقه تنظیم کنند، اما مقاومت‌های سیستمی و فقدان استراتژی‌های مؤثر، اجرای کامل آن را با چالش مواجه کرده است. اگر این تلاش‌ها به شکل بهتری دنبال نشود، نابرابری‌های موجود تشدید می‌شود. مقاومت سیستماتیک در برابر تغییرات، فقدان استراتژی‌های مؤثر برای گسترش دانشگاه‌ها در مناطق کم‌توسعه و عدم حمایت انگیزشی از دانشگاه‌های دورافتاده تمرکززدایی از سیستم آموزش عالی را با مشکل مواجه ساخته است.	Azar and Mousavi (2023); Rahimi and Dehghani (2020); Ghaffari Esmacili et al. (2023); Fathollahi; Alizadeh (2023)

مؤلفه‌ها	وضعیت	منابع
همکاری‌های بین‌المللی	محدودیت‌های موجود در همکاری‌های بین‌المللی به ویژه در زمینه‌های تحقیق و آموزش، مانع از این است که دانشگاه‌ها بتوانند از تجربیات و الگوهای موفق بین‌المللی بهره‌مند شوند. این امر بر سطح علمی و کیفیت آموزش تأثیر منفی می‌گذارد و ضرورت تقویت روابط بین‌المللی و جذب دانشجویان خارجی را روشن می‌سازد. محدودیت‌های سیاسی و مهاجرتی، نقص در جذب محققان و دانشجویان بین‌المللی و عدم برقراری روابط مؤثر با دانشگاه‌های خارجی از جمله مسائلی است که موجب تضعیف همکاری‌های بین‌المللی در دانشگاه‌ها شده است. اما خوشبختانه در راستای هدف مرجعیت علمی در جهان اسلام و منطقه که در نقشه جامع علمی کشور بر آن تأکید شده، سیاست‌های جدیدی برای افزایش جذب دانشجویان خارجی، تسهیل همکاری‌های علمی با دانشگاه‌های منطقه و جهان و همچنین ایجاد شعب دانشگاه‌های خارجی در حال پیگیری است. این اقدامات، به تقویت روابط بین‌المللی و ارتقاء سطح علمی کشور کمک می‌کند.	Ghaffari Esmacili et al. (2023); Salimi et al. (2015); Firoozjaeian and Khorsandi (2018); Zahed Babolan, Mehravar Giglou and Kazemi (2022)
زیرساخت‌های تحقیقاتی	مشکلات عمده‌ای در تأمین زیرساخت‌های مناسب برای تحقیق و پژوهش در دانشگاه‌ها وجود دارد، به ویژه در مناطق دورافتاده و کم‌توسعه‌یافته. نبود تجهیزات و امکانات کافی باعث کاهش کیفیت پژوهش‌ها و مانع از تولید دانش علمی معتبر می‌گردد. این مسأله به توانایی دانشگاه‌ها در انتشار مقالات و تحقیقات جهانی آسیب می‌زند و همچنین به اعتبار جهانی کشور لطمه می‌زند. عدم سرمایه‌گذاری کافی در تحقیقات علمی و پژوهشی، کمبود بودجه برای تجهیزات پیشرفته و فقر همکاری‌های علمی بین دانشگاه‌ها از جمله مسائلی است که در زیرساخت‌ها با آنها مواجه هستیم. برای حل این چالش، سیاست‌های جدید بر تخصیص هدفمند بودجه به زیرساخت‌های پژوهشی متناسب با مأموریت‌های دانشگاه‌ها و تقویت مراکز رشد و نوآوری در مناطق مختلف تأکید دارند. این کار با هدف ایجاد قطب‌های علمی و پژوهشی در حوزه‌های مورد نیاز کشور و همسوسازی پژوهش‌ها با نیازهای واقعی جامعه و صنعت صورت می‌گیرد.	Mohammadyari et al. (2015); Zarei (2018); Zamani (2019); Alizadeh (2022); Nasri (2022)
کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی	کیفیت آموزشی و تجربه یادگیری در دانشگاه‌ها متغیر و غالباً ناامیدکننده است. بسیاری از دانشگاه‌ها فاقد امکانات ضروری برای یادگیری و تدریس با کیفیت هستند. این موضوع ممکن است باعث نارضایتی دانشجویان و ترک تحصیل آن‌ها شود و به شکاف بین جوانان نخبگان و دیگران منجر گردد. کمبود امکانات آموزشی و آموزشی، چالش‌های دروس نظری و عملی، و فقدان سیستم‌های ارزیابی مناسب که نتایج مؤثری ارائه دهد باعث ضعف در کیفیت یادگیری خواهد شد. در همین راستا اسناد بالادستی جدید بر بازنگری سرفصل دروس بر اساس نیاز بازار کار و توسعه آموزش‌های مهارتی تأکید دارند. تلاش‌هایی برای تعامل بیشتر صنعت و دانشگاه و اجرای طرح‌های کارآموزی به منظور بهبود تجربه یادگیری و افزایش اشتغال‌پذیری در حال انجام است. این رویکرد، به دنبال کاهش شکاف بین آموزش‌های نظری و نیازهای عملی بازار کار است.	Zamani (2019); Mahdiyoun et al. (2011); Sharifi et al. (2019); Tabandeh (2024)

مؤلفه‌ها	وضعیت	منابع
دسترسی به آموزش	موانع اجتماعی و اقتصادی شدید بر دسترسی به آموزش تأثیر می‌گذارد. به ویژه در مناطق روستایی و کم‌درآمد، اقبال ضعیف و آسیب‌پذیر با چالش‌های قابل توجهی در دسترسی به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی مواجه هستند. عدم وجود تسهیلات و زیرساخت‌های لازم همچنین به محرومیت آموزشی این گروه‌ها دامن می‌زند. موانع اقتصادی مانند هزینه‌های بالای تحصیل، فقدان سرپناه و امکانات حمل و نقل و عدم آگاهی از فرصت‌های آموزشی موجود باعث شده تا این دسترسی برای همگان یکسان نباشد. علیرغم وجود بیش از ۲۰۰۰ مؤسسه آموزش عالی در کشور، چالش اصلی در "کیفیت" و "عدالت" دسترسی است. در راستای سیاست‌های کلان، اقداماتی برای کاهش این موانع و افزایش دسترسی به آموزش عالی در مناطق محروم در حال پیگیری است که شامل توسعه دانشگاه‌های مجازی، حمایت از دانشجویان مستعد و توسعه رشته‌های بومی است تا عدالت آموزشی برقرار شود.	Pouranjener et al. (2021); Zarei (2018); Mohammadi and Soleimani (2023); Shaterpour; Sobhani, Ebrahimzadeh and Sheidaci (2025)
پاسخگویی به نیازهای جامعه	آموزش‌های ارائه‌شده در دانشگاه‌ها به طور کلی کمتر به نیازهای اجتماعی و اقتصادی جامعه پاسخ می‌دهند. این چالش‌ها منجر به بیکاری و نارضایتی فارغ‌التحصیلان شده و حاکی از وجود شکاف بزرگ بین تحصیلات دانشگاهی و نیازهای بازار کار است. وجود چنین شکافی نه تنها بر روی اقتصاد کشور تأثیر گذاشته بلکه موجب از دست دادن استعدادها می‌شود. عدم توجه به نیازهای واقعی بازار کار، کمبود دوره‌های کارآموزی و عملی و فقدان تنوع در رشته‌های تحصیلی که پاسخگوی نیازهای روز جامعه باشند از جمله دلایل ضعف در این حوزه است. به همین دلیل، رویکرد جدید در کشور بر توسعه دانشگاه‌های کارآفرین، تغییر سرفصل دروس بر اساس نیاز صنایع و توسعه دوره‌های کوتاه‌مدت و مهارتی متمرکز است. هدف اصلی این سیاست‌ها که در سند آمایش به آن اشاره شده، افزایش پاسخگویی اجتماعی دانشگاه‌ها و کاهش نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان است.	Mohammadyari et al. (2015); Rahimi and Dehghani (2020); Ebrahimipour; Asgharpour Alamdari, Ali Asgharpour Mouzirji and Rahimi (2021); Barani Sepideh (2020)

شباهت‌ها

صورت خلاصه بررسی می‌شود.

در پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها، هر سه کشور (ایران، آمریکا و انگلستان) با چالش‌های توزیع نامتوازن و تمرکز مؤسسات معتبر در مراکز شهری روبرو هستند. ایران با تصویب اسناد آمایش آموزش عالی و سرزمین، رویکردهایی برای تعادل بخشی و توسعه رشته‌های منطبق بر مزیت‌های منطقه‌ای اتخاذ کرده است. در زمینه کیفیت آموزشی و تجربه یادگیری، تنوع بالایی در سطح

آموزش عالی به عنوان رکن اساسی پیشرفت جامعه شناخته می‌شود. تحلیل و مقایسه نظام‌های آموزشی در کشورهای مختلف مانند انگلستان، ایران و آمریکا بر اساس ۹ مؤلفه آمایشی، به درک بهتر چالش‌ها و فرصت‌ها، شناسایی نقاط قوت و ضعف و ارائه راهکارهایی برای سیاست‌گذاران به منظور بهبود کیفیت آموزش کمک می‌کند. در ادامه، وجوه اشتراک این سه کشور در ۹ شاخص آمایشی به

نتیجه‌گیری کلی: استقرار «آمایش آموزش‌عالی» می‌تواند با شفاف‌سازی نیازها و توزیع متوازن جغرافیایی، به برنامه‌ریزی بهتر و توسعه متوازن کمک کند. در مقابل، نبود آن می‌تواند به تشدید نابرابری‌های اجتماعی-اقتصادی، بیکاری فارغ‌التحصیلان و کاهش کیفیت پژوهش‌ها بینجامد. بنابراین، بهبود این روند نیازمند رویکردی استراتژیک و منسجم است که به همه مناطق و اقشار جامعه توجه نماید.

ج) مرحله مقایسه

در تحلیل نظام‌های آموزشی کشورهای مختلف، مقایسه جامع شاخص‌ها و عملکردها به درک نقاط قوت و ضعف هر کشور کمک می‌کند. در این راستا، جدولی از وجوه اشتراک و افتراق آمایش آموزش‌عالی ایران، انگلستان و آمریکا ارائه شده است. با توجه به اینکه وجوه اشتراک پیش‌تر به تفصیل در بخش شباهت‌ها بررسی شده‌اند، در اینجا به صورت خلاصه بیان شده‌اند تا تمرکز بیشتری بر افتراق‌ها و تحلیل آن‌ها امکان‌پذیر شود. هدف این جدول، بررسی عمیق‌تر چالش‌های مخصوص هر کشور و شناسایی زمینه‌های لازم برای بهبود نظام آموزشی ایران در مقایسه با سایر کشورها است.

تحلیل جدول مقایسه‌ای شاخص‌های آمایش در آموزش‌عالی، وضعیت سیستم‌های آموزشی ایران، انگلستان و آمریکا را روشن می‌سازد و نشان می‌دهد هر کشور با چالش‌ها و نیز شباهت‌هایی در مشکلات روبه‌روست.

پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها در ایران با تمرکز در مناطق مرکزی، منجر به نابرابری بیشتر در دسترسی شده، در حالی که دو کشور دیگر از تنوع جغرافیایی بیشتری برخوردارند.

کیفیت مؤسسات آموزشی در هر سه کشور مشاهده می‌شود. ایران با چالش کیفیت در مراکز کمتر شناخته‌شده مواجه است، اما بازنگری در سرفصل‌ها و توسعه آموزش‌های مهارتی در دستور کار قرار دارد. در مورد توزیع منابع و حمایت‌های مالی، نابرابری در تخصیص بودجه چالشی مشترک است. ایران با توزیع ناعادلانه منابع به دلیل سیاست‌های نادرست گذشته روبرو بوده، اما سیاست‌های جدید بر توزیع عادلانه‌تر و کاهش وابستگی به بودجه دولتی تأکید دارند. از نظر زیرساخت‌های تحقیقاتی، همه کشورها با محدودیت‌هایی دست و پنجه نرم می‌کنند. ایران با مشکلات جدی‌تری مواجه است، اما تخصیص هدمند بودجه و تقویت مراکز رشد و نوآوری از جمله راهبردهای جدید است. در شاخص دسترسی به آموزش، نابرابری به دلایل مالی و اجتماعی در هر سه کشور وجود دارد. در ایران، با وجود تعداد زیاد مؤسسات، چالش اصلی نابرابری در دسترسی به «کیفیت» است و اقداماتی مانند توسعه دانشگاه‌های مجازی برای رفع آن در جریان است. در پاسخگویی به نیازهای جامعه، شکاف نظام آموزشی با بازار کار در ایران عمیق‌تر است، اگرچه توسعه دانشگاه‌های کارآفرین و تغییر سرفصل‌ها برای کاهش این شکاف دنبال می‌شود. در حوزه تمرکززدایی علمی، آمریکا و انگلستان پیشرو هستند. در ایران نیز این امر به عنوان یک راهبرد کلیدی در اسناد آمایش مطرح شده است. در خصوص همکاری‌های بین‌المللی، ایران به دلیل محدودیت‌های سیاسی با چالش مواجه است، اما سیاست‌هایی برای جذب دانشجویان خارجی و تسهیل همکاری‌های علمی در حال پیگیری است. در نهایت، کیفیت یادگیری و آموزش‌های عملی در هر سه کشور با چالش‌هایی روبه‌روست و ایران بر تعامل بیشتر صنعت و دانشگاه و اجرای طرح‌های کارآموزی تأکید دارد.

جدول ۱۲. مقایسه تطبیقی شاخص‌های آمایش در سه کشور مورد مطالعه

شاخص‌ها	وجوه اشتراك شاخص‌های آمایش در آموزش عالی	وجوه افتراق شاخص‌های آمایش در آموزش عالی
پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها	نابرابری در دسترسی به دانشگاه‌ها در مراکز و مناطق دورافتاده	متمرکز شدن در انگلستان و آمریکا؛ دانشگاه‌های معتبر بیشتر در شهرهای بزرگ قرار دارند، در حالی که در ایران، هم‌چنان تعدادی از دانشگاه‌ها در مناطق محروم وجود دارند که با عدم دسترسی به امکانات آموزشی مواجه‌اند.
ظرفیت و پوشش تحصیلی	چالش در تأمین ظرفیت و پوشش تحصیلی در مناطق کم‌توسعه	عرضه بیش از تقاضا در ایران: در حال حاضر، ایران با پدیده صندلی‌های خالی در کنکور و عرضه بیش از حد ظرفیت دانشجو در رشته‌های نظری روبرو است. این در حالی است که در آمریکا و انگلستان، تمرکز بیشتر بر مدیریت تقاضا و کیفیت در مؤسسات آموزشی است.
توزیع منابع و درآمد	چالش‌های مالی در تخصیص ناعادلانه منابع	تخصیص منابع بر اساس ماموریت در ایران: سیاست‌های جدید بر توزیع منابع بر اساس ماموریت و عملکرد دانشگاه‌ها تأکید دارد، در حالی که در گذشته این تخصیص به دلیل خطاهای مدیریتی چالش‌برانگیز بود. در کشورهای دیگر، این چالش‌ها بیشتر به نابرابری‌های بین دانشگاه‌های ممتاز و دیگر مؤسسات مربوط می‌شود.
تمرکززایی علمی	تلاش برای افزایش دسترسی به آموزش در مناطق محروم	تغییر رویکرد در ایران: اگرچه ایران در گذشته به دلیل موانع مدیریتی و ساختاری در مسیر تمرکززایی کند عمل کرده، اما در سال‌های اخیر با تدوین سند آمایش، رویکرد فعال‌تری برای اعطای اختیارات به دانشگاه‌های منطقه‌ای و تعیین ماموریت‌های تخصصی آغاز شده است. این روند در انگلستان و آمریکا نیز به طور فعال دنبال می‌شود.
همکاری‌های بین‌المللی	موانع سیاسی و اقتصادی در جذب محققان خارجی	تلاش برای تسهیل روابط در ایران: ایران به دلیل تحریم‌ها و محدودیت‌های سیاسی هم‌چنان نمی‌تواند به راحتی با این دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی خارجی همکاری کند. با این حال، تلاش‌هایی برای افزایش جذب دانشجویان خارجی و تسهیل روابط بین‌المللی در جریان است. در مقابل، آمریکا و انگلستان به طور کلی موقعیت بهتری برای جذب نخبگان دارند.
زیرساخت‌های تحقیقاتی	محدودیت در تأمین زیرساخت‌های مناسب	اختلاف در سطح امکانات: دانشگاه‌های آمریکا و انگلستان معمولاً به زیرساخت‌های تحقیقاتی پیشرفته‌تری دسترسی دارند، در حالی که در ایران، کمبود منابع و تجهیزات تحقیقاتی به شدت محسوس است.

شاخص ها	وجوه اشتراك شاخص های آمایش در آموزش عالی	وجوه افتراق شاخص های آمایش در آموزش عالی
کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی	چالش هایی در کیفیت آموزش در تمامی کشورها	ناهمخوانی با بازار کار در ایران: فارغ التحصیلان در ایران به دلیل عدم انطباق برنامه های آموزشی با نیازهای بازار کار و کمبود تجربه عملی، از کیفیت یادگیری ناراضی هستند. این نارضایتی عمیق ناشی از شکاف بین آموزش و نیازهای جامعه است، در حالی که در دیگر کشورها این ناهمخوانی به اندازه ایران گسترده نیست.
دسترسی به آموزش	موانع مالی و اجتماعی مشابه	تحقق نابرابری های جدی تر در ایران: در ایران، علاوه بر موانع مالی، عوامل فرهنگی و جنسیتی نیز می تواند بر دسترسی به آموزش تأثیر بگذارد و مشکلات اقتصادی بیشتر بر دسترسی طبقات ضعیف ترین جامعه تأثیر گذار است.
پاسخگویی به نیازهای جامعه	نیاز سیستم های آموزشی به انطباق با بازار کار	شکاف عمیق تر در ایران: در ایران، نیازهای بازار کار به خوبی در برنامه های آموزشی منعکس نمی شود. سیاست های جدید تلاش دارند تا این شکاف را با توسعه دانشگاه های کارآفرین و دوره های مهارتی کاهش دهند، در مقابل انگلستان و آمریکا به تدریج ارتباطات خود را با بازار کار تقویت کرده اند.

دانشجوی خارجی در جریان است. این در حالی است که آمریکا و انگلستان از این فرصت ها بهره بیشتری می برند.

دسترسی به زیرساخت های تحقیقاتی در ایران محدود است و این امر مانع رشد علمی شده، در حالی که این امکانات در دو کشور مقایسه شده پیشرفته تر است.

کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی در ایران به دلیل شکاف با نیازهای بازار کار و کمبود تجربه عملی با نارضایتی همراه است.

دسترسی به آموزش در ایران با موانع اقتصادی و اجتماعی، به ویژه برای قشرهای ضعیف، روبروست.

در نهایت، پاسخگویی به نیازهای جامعه در ایران با شکاف عمیق با بازار کار همراه است، اما سیاست های

در حوزه ظرفیت و پوشش تحصیلی، ایران با عدم توازن در کیفیت و ظرفیت دانشگاه ها و نیز پدیده صندلی های خالی در برخی رشته ها مواجه است. در مقابل، تنوع کیفیت مؤسسات در انگلستان و آمریکا فرصت های بیشتری برای دانشجویان فراهم می کند. توزیع منابع و درآمد در ایران با تخصیص ناعادلانه، کیفیت آموزشی را تحت تأثیر قرار داده است. سیاست های جدید بر تخصیص مبتنی بر مأموریت تأکید دارند، رویکردی که در کشورهای پیشرفته نیز به گونه ای دیگر وجود دارد.

در زمینه تمرکززدایی علمی، ایران با وجود موانع ساختاری، اخیراً گام هایی برای اعطای اختیارات به دانشگاه های منطقه ای برداشته است.

همکاری های بین المللی ایران به دلیل تحریم ها محدود است، اگرچه تلاش هایی برای جذب

در تأمین دسترسی به آموزش وجود دارد. سرانجام، پاسخگویی به نیازهای جامعه در ایران با چالش‌های جدی تری نسبت به انگلستان و آمریکا مواجه است. این کشورها به تدریج در تلاشند تا ارتباط بین بازارکار و برنامه‌های آموزشی را تقویت کنند؛ در حالی که این نیازها به خوبی در برنامه‌های آموزشی ایران منعکس نمی‌شود. این مسائل نشان‌دهنده ضرورت اصلاح و بهبود در سیستم آموزشی ایران و یادگیری از تجربیات کشورهای پیشرفته‌تر است. این تحلیل می‌تواند به عنوان یک نقشه‌راه برای سیاست‌گذاران و تصمیم‌گیرندگان آموزشی باشد تا بتوانند گام مؤثرتری در راستای بهبود نظام آموزشی کشور بردارند.

توصیه‌های سیاستی

بر اساس یافته‌های این مطالعه تطبیقی، و با در نظر گرفتن ضرورت همسویی با اسناد بالادستی کشور، توصیه‌های سیاستی زیر در راستای استقرار آمایش در نظام آموزش عالی ایران ارائه می‌گردد. این توصیه‌ها تلاش دارند تا با تمرکز بر مفاهیمی چون مأموریت‌گرایی و مهارت‌محوری و همچنین اصلاح نظام پذیرش دانشجو، به چالش‌های اصلی شناسایی شده در این پژوهش پاسخ دهند.

پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها:

- ساماندهی و تعیین مأموریت تخصصی دانشگاه‌ها: به جای گسترش کمی و ایجاد شعب جدید، سیاست‌ها باید بر ساماندهی و تعیین مأموریت تخصصی برای دانشگاه‌های موجود در مناطق مختلف کشور متمرکز شود. این رویکرد منطبق بر سند آمایش آموزش عالی کشور است.
- تشویق تحصیل در مناطق دورافتاده: ارائه مشوق‌های مالی برای دانشجویانی که در

جدید در جهت توسعه دانشگاه‌های کارآفرین و مهارتی گام برمی‌دارند.

نتیجه‌گیری

با توجه به تحلیل‌های ارائه‌شده در مقاله حاضر، وضعیت نظام‌های آموزشی ایران، انگلستان و آمریکا تفاوت‌های قابل توجهی را نشان می‌دهد. یافته‌ها حاکی از آن است که در حوزه پراکندگی جغرافیایی دانشگاه‌ها، ایران با نابرابری‌های بیشتری در دسترسی به آموزش مواجه است، به طوری که دانشگاه‌های معتبر در انگلستان و آمریکا عمدتاً در شهرهای بزرگ متمرکز هستند. در مورد ظرفیت و پوشش تحصیلی، در ایران چالش‌هایی در تأمین تنوع کیفیت مؤسسات آموزشی وجود دارد، در حالی که کشورهای دیگر با تنوع بالاتری در سطح کیفیت آکادمیک روبرو هستند. توزیع منابع و درآمد نیز از چالش‌های اصلی نظام آموزشی ایران است که تحت تأثیر مسائل مدیریتی قرار دارد. در حالی که در انگلستان و آمریکا نابرابری‌ها بین دانشگاه‌های ممتاز و مؤسسات دیگر وجود دارد، کیفیت و تعادل در توزیع منابع به طور کلی بهتر مدیریت می‌شود. در زیرساخت‌های تحقیقاتی، دانشگاه‌های آمریکا و انگلستان به امکانات پیشرفته‌تری دسترسی دارند. در مقابل، کمبود منابع و تجهیزات تحقیقاتی در ایران به شدت محسوس است و این مسئله بر کیفیت پژوهش تأثیر می‌گذارد. در زمینه کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی، نارضایتی فارغ‌التحصیلان در ایران به دلیل عدم انطباق برنامه‌های آموزشی با نیازهای بازارکار و کمبود تجربه عملی بیشتر است. این نارضایتی در دیگر کشورها به اندازه ایران گسترش نیافته است. در دسترسی به آموزش، مشابهت‌هایی در وجود موانع مالی و اجتماعی وجود دارد، اما در ایران نابرابری‌های بیشتری به دلیل چالش‌های خاص

با دانشگاه‌های خارجی در زمینه‌های تخصصی و دارای مزیت رقابتی متمرکز شوند. این همکاری‌ها می‌تواند شامل پروژه‌های مشترک تحقیقاتی و تبادل اساتید و دانشجو باشد.

■ ایجاد بسترهای لازم برای جذب سرمایه‌گذاری خارجی در پروژه‌های تحقیقاتی مشترک: حمایت از حضور دانشگاه‌ها و پژوهشگران ایرانی در کنفرانس‌های بین‌المللی برای ارتقاء شناخت جهانی.

زیرساخت‌های تحقیقاتی:

■ سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های تحقیقاتی: افزایش سرمایه‌گذاری در تجهیزات و امکانات تحقیقاتی دانشگاه‌ها.

■ تقویت همکاری در تحقیقات بین‌المللی: ایجاد بسترهای همکاری در پروژه‌های تحقیقاتی مشترک با دانشگاه‌ها و مؤسسات خارجی.

کیفیت یادگیری و تجربه دانشجویی:

■ تدوین برنامه‌های آموزشی مرتبط با بازار کار: انطباق برنامه‌های درسی با نیازهای واقعی بازار کار و فراهم کردن فرصت‌های تجربه عملی برای دانشجویان.

■ ارزیابی مداوم کیفیت آموزشی: ایجاد مکانیسم‌های ارزیابی برای سنجش کیفیت آموزش و به‌روزرسانی برنامه‌ها بر اساس نتایج.

دسترسی به آموزش:

■ ایجاد تسهیلات مالی برای دانشجویان: ارائه وام‌های تحصیلی و بورس‌های تحصیلی به دانشجویان کم‌درآمد.

■ گسترش برنامه‌های آموزشی آنلاین: توسعه آموزش‌های مجازی و آنلاین به منظور افزایش

مناطق دورافتاده تحصیل می‌کنند، به منظور تقویت دسترسی به آموزش.

ظرفیت و پوشش تحصیلی:

■ تنوع‌بخشی به مؤسسات آموزشی: افزایش تعداد رشته‌های تحصیلی و تأسیس مؤسسات جدید با رویکردهای مختلف آموزشی، به ویژه در زمینه‌های فنی و حرفه‌ای.

■ مدیریت تناسب بین نیازهای بازار و برنامه‌های درسی: بازنگری مداوم در برنامه‌های درسی بر اساس نیازهای فعلی و آتی بازار کار.

توزیع منابع و درآمد:

■ بهبود شفافیت در تخصیص منابع: ایجاد سامانه‌های شفاف برای نظارت بر توزیع منابع و جلوگیری از فساد.

■ تنظیم سیاست‌های مبتنی بر کارایی: تخصیص منابع بر اساس عملکرد مؤسسات آموزشی و نتایج تحصیلی.

تمرکززدایی علمی:

■ تقویت دانشگاه‌های غیرمتمرکز: تشویق دانشگاه‌های غیردولتی و مراکز آموزشی غیرمتمرکز به ارائه برنامه‌های متنوع و با کیفیت.

■ ایجاد شبکه‌های دانشگاهی: تشکیل شبکه‌های علمی و آموزشی بین دانشگاه‌ها جهت تبادل دانش و تجربیات.

همکاری‌های بین‌المللی:

■ توسعه همکاری‌های هدفمند و مبتنی بر مزیت‌های رقابتی: به جای بیان کلیاتی مانند تقویت روابط، سیاست‌ها باید بر توسعه همکاری‌های هدفمند

دسترسی به منابع آموزشی.

پاسخگویی به نیازهای جامعه:

- همکاری با صنایع و نهادها: ایجاد و تقویت ارتباطات نزدیک‌تر با صنایع و نهادهای دیگر به منظور تأمین نیازهای آموزشی جامعه.
- پیشنهاد دوره‌های حرفه‌ای و کوتاه‌مدت: راه‌اندازی دوره‌های تخصصی برای تقویت مهارت‌های شغلی دانشجویان و تطابق آنها با نیازهای بازار.

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاقی پژوهش

تمامی اصول اخلاقی در پژوهش این مقاله رعایت شده‌اند.

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد.

مشارکت نویسندگان

نویسندگان به یک اندازه در نگارش مقاله مشارکت داشته‌اند.

تعارض منابع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منابع ندارد.

References

- Adams, J. A. (2014). Higher education in the United States: A historical, descriptive, and spatial analysis. The Pennsylvania State University. https://www.researchgate.net/publication/252313192_Geography's_Place_in_Higher_Education_in_the_United_States
- Aghatabar Rudbari, B., Berimani, A., Aghamirzaei Mahalli, M., & Safarian Hamedani, S. (2018). Land use planning: A strategy for the development of higher education in health. *Teb va Tazkiyeh*, 27(2), 113–123. (In Persian) https://www.tebvatazkiye.ir/article_69025.html
- Ahangchian. (2012). Higher education planning and the country's science and technology development policies: Gap analysis based on narrative experience. *Science and Technology Policy*, 5(3), 73–86. (In Persian) https://jstp.nrisp.ac.ir/article_12865.html
- Akbari, Y., Imani Jajarmi, H., & Rostamali Zadeh, V. (2016). Analysis and investigation of barriers to land use planning in Iran. *Science and Technology Policy Letter*, 6(3), 1. (In Persian) <https://civilica.com/doc/685991/>
- Alijani, S., & Karimiazari, A. (2021). The Spatial Attributes of Higher Education Environments According to the Coordination of Behavior and Activity Space Case study: University of Guilan. *International Journal of Architectural Engineering & Urban Planning*, 31(2) <https://manuscript.isc.ac/Inventory/10/2684245.htm>
- Alizadeh, P. (2022). Examining the financing challenges of governmental research institutions in Iran. *Journal of Science and Technology Policy*, 15(4), 1–19. (In Persian) https://jstp.nrisp.ac.ir/article_13968.html
- Arab F, Zamani F, Enayati T. The Impact of Land Use Planning with Higher Health Education Approach on Sustainable Development and Educational Justice in Macro Medical Universities of Region One. (In Persian) <http://ijme.mui.ac.ir/article-1-5209-fa.html>
- Arbo, P., & Benneworth, P. (2007). Understanding the regional contribution of higher education institutions: A literature review. https://www.researchgate.net/publication/5205708_Understanding_the_Regional_Contribution_of_Higher_Education_Institutions_A_Literature_Review
- Azar, K., & Mousavi, H. (2023). Model for promoting a service-oriented university (with a community service function) from the perspective of university experts: A mixed-method approach. *Journal of Strategies for Medical Education*, 16(3), 226–238. (In Persian) <http://edcbmj.ir/article-1-2943-fa.html>
- Azimi, H. (2000). Development and institution-building in Iran's economy. In *Scientific-specialized lecture series. Management and Planning Organization of Iran*. (In Persian)
- Beckers, R., Van der Voordt, T., & Dewulf, G. (2015). A conceptual framework to identify spatial implications of new ways of learning in higher education. *Facilities*, 33(1/2), 2-19. https://ris.utwente.nl/ws/portalfiles/portal/359534602/PDF.js_viewer.pdf
- Beckers, R., Van der Voordt, T., & Dewulf, G. (2016). Learning space preferences of higher education students. *Building and Environment*, 104, 243-252 <https://ris.utwente.nl/ws/files/6910405/1-s2.0-S0360132316301652-main.pdf>
- Bouzari. (2023). Higher education planning across the geographical regions of the country. *Quarterly Journal of Research*

- and Planning in Higher Education, 22(2), 49–75. (In Persian) https://journal.irphe.ac.ir/article_702896.html
- Buckner, E., & Zhang, Y. (2021). The quantity-quality tradeoff: a cross-national, longitudinal analysis of national student-faculty ratios in higher education. *Higher Education*, 82, 39-60. https://www.researchgate.net/publication/344984963_The_quantity-quality_tradeoff_a_cross-national_longitudinal_analysis_of_national_student-faculty_ratios_in_higher_education
- Casarejos, F., Gustavson, L. M., & Frota, M. N. (2017). Higher Education Institutions in the United States: Commitment and coherency to sustainability vis-à-vis dimensions of the institutional environment. *Journal of Cleaner Production*, 159, 74-84 https://www.researchgate.net/publication/316863571_Higher_Education_Institutions_in_the_United_States_Commitment_and_coherency_to_sustainability_vis-a-vis_dimensions_of_the_institutional_environment
- Catma, S., & Varol, S. (2023). Exploring the spatial dimensions of college retention within the context of inequality. *International Journal of Education Economics and Development*, 14(1), 42-55 <https://ideas.repec.org/a/ids/ijeded/v14y2023i1p42-55.html>
- Davoudnia, B., & Zarei Zavarki, E. (2014). A comparative study of educational management and curriculum in smart schools of Australia, Malaysia, and Iran. *Journal of New Educational Thoughts*, 10(2). (In Persian) https://journal.alzahra.ac.ir/article_369.html
- Drucker, J. (2016). Reconsidering the regional economic development impacts of higher education institutions in the United States. *Regional Studies*, 50(7), 1185-1202 <https://ideas.repec.org/a/taf/regstd/v50y2016i7p1185-1202.html>
- Ellis, R. A., & Goodyear, P. (2016). Models of learning space: Integrating research on space, place and learning in higher education. *Review of Education*, 4(2), 149-191 <https://eric.ed.gov/?id=EJ1104278>
- Fathollahi, E., & Alizadeh, M. (2023). Financial decentralization and higher education from economic and educational perspectives. *Iranian Development Economic Analysis Journal*, 9(1). (In Persian) https://ieda.alzahra.ac.ir/article_7505.html
- Firouzjaeian, T., & Khorsandi Taskouh, A. (2018). Identifying and analyzing the factors preventing the internationalization of specialized universities with a focus on the “Internationalization at Home” (IAH) strategy. *Educational Planning Studies*, 7(13), 46–75. (In Persian) https://eps.journals.umz.ac.ir/article_2022.html
- Fouad, A. T. Z., & Sailer, K. (2017, July). The impact of spatial design on the learning process and students’ socialisation: A study of Secondary Schools within the UK. In *Proceedings of the 11th International Space Syntax Symposium (Vol. 11, pp. 11-1)*. International Space Syntax Symposium. <https://discovery.ucl.ac.uk/1568215/>
- Franco, I., Saito, O., Vaughter, P., Whereat, J., Kanie, N., & Takemoto, K. (2019). Higher education for sustainable development: Actioning the global goals in policy, curriculum and practice. *Sustainability Science*, 14(6), 1621-1642 <https://www.sciarp.org/reference/referencespapers?referenceid=3659481>
- Fu, C., Guo, J., Smith, A. J., & Sorensen,

- A. (2022). Students' heterogeneous preferences and the uneven spatial distribution of colleges. *Journal of Monetary Economics*, 129, 49-64 <https://ideas.repec.org/a/eee/moneco/v129y2022icp49-64.html>
- Gawronski, K., Van Assche, K., & Hernik, J. (2010). Spatial planning in the United States of America and Poland. *Infrastruktura i ekologia terenow wiejskich*, (11). http://www.infraeco.pl/pl/art/a_15704.htm?plik=692
- Ghaffari Esmaili, S. A., Hassani, M., & Ghalavandi, H. (2023). Identifying the factors and components of educational inequality in the education districts of Mazandaran Province in order to provide an optimal model. *Journal of Education*, 39(4), 151-172. (In Persian) https://qjoe.ir/browse.php?a_code=A-10-3819-1&slc_lang=fa&sid=1
- Ghanbari, F. Z., Azizi Shamami, M., & Salehi Omran, E. (2024). Analysis and ranking of non-governmental financial resource provision from the perspective of faculty members at the University of Mazandaran. *Journal of Financial and Economic Research in Higher Education*, 24(3), 123-138. (In Persian) https://ihej.ir/browse.php?a_code=A-10-2108-1&sid=1&slc_lang=fa
- Gharoneh, D., Heidari Tashekaboud, & Sanaeipour. (2019). Pathology of higher education planning in Iran: The first step toward regional governance. *Rahyaft*, 29(3), 43-54. (In Persian) https://rahyaft.nrisp.ac.ir/article_13789.html
- Ghorbani, R., Ziari, K., & Sajoudi Farahani, S. (2020). Analyzing the interaction between higher education and industry functions in Iran from the perspective of land use planning. *Scientific Journal*, 12(2), 479-519. (In Persian) https://jtcp.ut.ac.ir/article_77529_9892.html
- Greenwood, D. A. (2013). A critical theory of place-conscious education. In *International handbook of research on environmental education* (pp. 93-100). Routledge. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203813331-12/critical-theory-place-conscious-education-david-greenwood>
- Gulson, K. N., & Symes, C. (2007). Knowing one's place: Space, theory, education. *Critical studies in education*, 48(1), 97-110. https://www.researchgate.net/publication/249027765_Knowing_one's_place_Space_theory_education
- Haddadi, M. (2016). A comprehensive review in the field of policymaking, economics, and higher education planning in universities. (In Persian) <https://sid.ir/paper/878258/fa>
- Hanushek, E. A., & Yilmaz, K. (2012). Land Use Controls and the Provision of Education. NBER Working Paper No. 17730. National Bureau of Economic Research. https://papers.ssrn.com/sol3/delivery.cfm/nber_w17730.pdf?abstractid=1980580
- Hendel, I., Shapiro, J., & Willen, P. (2005). Educational opportunity and income inequality. *Journal of Public Economics*, 89(5-6), 841-870. <https://ideas.repec.org/a/eee/pubeco/v89y2005i5-6p841-870.html>
- Hewings, G. J., Feser, E., & Poole, K. (2009). Spatial/territorial development policies in the United States. <https://ideas.repec.org/p/wbk/wboper/9210.html>
- Hillman, N. W. (2016). Geography of college opportunity: The case of education deserts. *American Educational Research Journal*, 53(4), 987-1021 <https://psycnet.org>

- apa.org/record/2016-40411-006
- Holton, M., & Riley, M. (2013). Student geographies: Exploring the diverse geographies of students and higher education. *Geography Compass*, 7(1), 61-74. https://www.researchgate.net/publication/263107980_Student_Geographies_Exploring_the_Diverse_Geographies_of_Students_and_Higher_Education
- Institute for Trade Studies and Research. (n.d.). Land use planning report series (Theoretical foundations). (In Persian) <https://trindoc.itstr.ir/Search.aspx?query=%D8%A2%D9%85%D8%A7%DB%8C%D8%B4%20%D8%B3%D8%B1%D8%B2%D9%85%DB%8C%D9%86&subject=0&pagesize=10¤tpage=2&sortorder=Asc>
- Iranmajad, P., Haddadi, A., & Zarei, S. (2017). Land use planning: A guide for higher education development planning and policies. *Studies in Psychology and Educational Sciences*, 27(3), 39-60. (In Persian)
- Karimpour Reyhan, M., & Sharif Jahed, S. (2022). The evolution of land use planning in Iran. *Spatial Planning and Development*, 2(1). (In Persian)
- Kaveh, K., Ahmadi, A., & Moazzami. (2022). Presenting a model for improving managers' productivity based on reengineering and higher education planning. *Educational and School Studies*, 10(4), 427-447. (In Persian) https://pma.cfu.ac.ir/article_2027.html
- Kenyon, D. A. (2014). Education, land, and location (Vol. 393). G. K. Ingram (Ed.). Cambridge, MA: Lincoln Institute of Land Policy. <https://www.lincolninstitute.edu/publications/books/education-land-location/>
- Khawaja, S. (2022). SOME INSIGHT ON INFRASTRUCTURE AND RESOURCES FOR PRIVATE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE UK. *European Journal of Education Studies*, 9(3). https://www.researchgate.net/publication/358940525_SOME_INSIGHT_ON_INFRASTRUCTURE_AND_RESOURCES_FOR_PRIVATE_HIGHER_EDUCATION_INSTITUTIONS_IN_THE_UK
- Kheiri, H., Abtine, P., Pourabbasi, A., & Givorian, H. (2018). Presenting an intersectoral cooperation model for implementing the policies and executive regulations of higher education planning in health in the Islamic Republic of Iran: A study framework. *Teb va Tazkiyeh*, 27(2), 83-90. (In Persian) https://www.tebvatazkiye.ir/article_69017.html
- Kowsari Ahmadi, H. (2023). Identifying and analyzing delegable functions of the higher education system based on spatial planning policies. *Strategic Culture Quarterly*, 16(61), 189-216. (In Persian) https://www.jsfc.ir/article_183809.html
- Lindén, J., Kanninen, M., Kupiainen, R. P., & Annala, J. (2019). Sensing the same space-spatial understanding and engagement in higher education. <https://tidsskrift.dk/dut/article/view/112640>
- Mahdireza, B. S. (2020). The position of cross-border and international academic mobility in selected universities of Iran. *Iranian Higher Education*, 12(4), 1-22. (In Persian) http://ihej.ir/files/site1/user_files_dbc6fd/iamahdi-A-10-746-3-e4cc245.pdf
- Mahdiyoon, R., Ghahremani, M., Farasatkah, M., & Abolghasemi, M. (2011). Learning quality in university e-learning centers: A qualitative study. *Academic Librarianship and Information Research*, 45(4), 77-

100. (In Persian) https://jlib.ut.ac.ir/article_28770.html
- Malhotra, R., & Vlahovic, G. (2011). GIS educational opportunities at historically black colleges and universities in the United States. *southeastern geographer*, 51(3), 443-456 <https://www.jstor.org/stable/26228970>
- McCowan, T. (2016). Three dimensions of equity of access to higher education. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 46(4), 645-665 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/03057925.2015.1043237>
- Metcalfe, A. S. (2009). The geography of access and excellence: Spatial diversity in higher education system design. *Higher Education*, 58, 205-220 <https://eric.ed.gov/?id=EJ846659>
- Metternicht, G. (2017). Land use planning. *Global Land Outlook (Working Paper)*, 2(3), 25-31. https://www.unccd.int/sites/default/files/2018-06/6.%20Land%2BUse%2BPlanning%2B_G_Metternicht.pdf
- Mohammadi, R., & Soleimani, A. (2023). A systematic review of educational justice in Iran: Conceptualization, challenges, and indicators. *Educational Planning Studies*, 12(23), 145-170. (In Persian) https://eps.journals.umz.ac.ir/article_4642.html
- Mohammadyari, M., Khoshdel, A., Mohseni, A., Yarmohammadi, R., & Yarmohammadi, H. (2015). Identifying factors affecting student recruitment and removing barriers to entry into AJA University of Medical Sciences. *Nurse and Physician in Combat*, 3(8), 41-48. (In Persian) https://npwjm.ajaums.ac.ir/browse.php?a_id=330&sid=1&slc_lang=en&ftxt=1
- Murphy, A. B. (2007). Geography's place in higher education in the United States. *Journal of Geography in Higher Education*, 31(1), 121-141 <https://eric.ed.gov/?id=EJ764521>
- Naqizadeh, R. (2019). Examining operationalization strategies for regional management in the national higher education spatial planning document. *Rahyaft*, 29(3), 19-27. (In Persian) https://rahyaft.nrisp.ac.ir/article_13787.html
- Nasri, S. (2022). [Developing a foundational framework for mission orientation in research institutions and explaining the required orientations]. National Research Institute for Science Policy. (Research report). (In Persian)
- Nasrollahinia, Geraeinejad, & Yamani Dozi Sarkhabi. (2021). A comparative study of the organization of the country's higher education system based on a land use planning approach: Development plans before and after the revolution. *Iranian Higher Education*, 49(13), 21-61. (In Persian) <https://iranjournals.nlai.ir/bitstream/handle/123456789/900403/56915EA7EF17E2389471300A6B761167.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Nazarpour, M. T. (2022). Strategies and executive solutions for diversifying the financial resources of higher education and research institutions with an emphasis on non-governmental resources. *Quarterly Journal of Research and Planning in Higher Education*, 26(2), 1-25. (In Persian) https://journal.irphe.ac.ir/article_702998.html
- Nespor, J. (2008). Education and place: A review essay. *Educational theory*, 58(4), 475-489. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.1741-5446.2008.00301.x>
- Niazkhani, E. T. (2014). An attempt to implement the process of higher education spatial

- planning toward achieving educational justice in the country's Sixth Development Plan using the integrated Delphi-cartography method in GIS. *Social Welfare Research*, 4(2), 1–29. (In Persian) <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1s>
- Nili. (2013). Planning based on spatial planning in higher education (Requirements, challenges, and solutions): A case study of higher education spatial planning in Isfahan Province. *Iranian Higher Education*, 19(5), 1–26. (In Persian) http://ihej.ir/browse.php?a_code=A-10-1-58&slc_lang=fa&sid=1
- Pouranjanar Golbahar, S., Salarzahi, H., Tabavar, A. A., & Yaghoubi, N. (2021). University experts' attitudes toward university-society interaction. *Iranian Higher Education*, 13(4), 1–24. (In Persian) http://ihej.ir/browse.php?a_code=A-10-1817-1&slc_lang=fa&sid=1
- Rahimi, B., & Dehghani, M. (2020). Exploring the nature of the elements of a community-based curriculum model in higher education based on a meta-synthesis approach. *Journal of Higher Education Curriculum Studies*, 11(21), 163–200. (In Persian) https://www.icsa-journal.ir/article_107258.html
- Ramsden, P. (1991). A performance indicator of teaching quality in higher education: The Course Experience Questionnaire. *Studies in higher education*, 16(2), 129–150. <https://www.scirp.org/reference/referencespapers?referenceid=3367708>
- Rohli, R. V., & Rogge, R. A. (2012). An empirical study of the potential for geography in university living-learning communities in the United States. *Journal of Geography in Higher Education*, 36(1), 81–95 https://repository.lsu.edu/oceanography_coastal_pubs/649/
- Salehi Omran, E. (2021). Higher education planning in Iran: Considerations. *Educational Planning Studies*, 9(18), 185–194. (In Persian) <https://rms.umz.ac.ir/~salehiomran/ViewResearch.aspx?ResearcherID=141414>
- Salehi Omran, E., & Rahmani Ghahderijani. (2013). The employment issue of higher education graduates and the necessity of paying attention to labor market-oriented employability skills in higher education planning. *Iranian Higher Education*, 19(5), 27–58. (In Persian) https://ihej.ir/browse.php?a_id=596&sid=1&slc_lang=fa
- Salmi, J. (2009). Scenarios for financial sustainability of tertiary education. *Higher Education to 2030*, 2, 285–322. [https://www.hrk.de/hrk-at-a-glance/library/online-catalogue/titel/scenarios-for-financial-sustainability-of-tertiary-education/?tx_hrklibrary_library\[view\]=single&cHash=dde79bbf29e66e97550b428854358282](https://www.hrk.de/hrk-at-a-glance/library/online-catalogue/titel/scenarios-for-financial-sustainability-of-tertiary-education/?tx_hrklibrary_library[view]=single&cHash=dde79bbf29e66e97550b428854358282)
- Samani, A. (2023). The evolution and conceptual-operational transformation of land use planning in Iran. *Economics and Society*, 51, 11–39. (In Persian) <https://www.magiran.com/p2675790>
- Samari, G., & Gholamreza, G. (2014). A look at the conceptual position of higher education planning in land use planning: A guide for “university development.” *Iranian Journal of Higher Education*, 5(3). (In Persian) http://ihej.ir/browse.php?a_code=A-10-1-62&slc_lang=fa&sid=1
- Schofer, J. P. (1971). *On Some Geographic Aspects of Higher Education in the United States: A Systems Approach*. The Pennsylvania State University. <https://link.springer.com/article/10.1007/BF01569171>
- Shabani, A. (2021). Review of the higher education territorial planning project with

- an emphasis on the pathology of the basic sciences educational group. *Neshā-ye Elm*, 11(2), 124–133. (In Persian) <https://www.sid.ir/paper/1043221/fa>
- Sharifi, T., Tatari, M., Sedaghat, F., Kalaher, R., & Mohammadi, A. (2019). The relationship between futures studies ability and the quality of students' learning experiences. *Iranian Journal of Medical Education*, 19, 483–493. (In Persian) <https://ijme.mui.ac.ir/article-1-4937-fa.html>
- Sharifzadeh, M. S., & Abdollahzadeh, G. (2021). Presenting a model for the development of skill training in Iran's higher education system in the 1450 vision of the Islamic Republic of Iran. In *Proceedings of the First Conference on Drawing the 1450 Vision of the Islamic Republic of Iran*, Tehran. (In Persian) <https://civilica.com/doc/1503628/>
- Shaterpour, M., Sobhani, M., Ebrahimzadeh, E., & Sheidaei, E. (2025). How can educational justice be developed in deprived areas? In *Proceedings of the First National Conference on Transformative Studies in Education*. (In Persian) <https://civilica.com/doc/2294502/>
- Tabandeh, M. (2024). The role of skills education and internships in linking higher education and industrial needs. In *Proceedings of the Second National Conference on Linking Education with Society, Organizations, and Industries (From Idea to Action)*, Torbat-e Heydarieh. (In Persian) <https://civilica.com/doc/2211759/>
- Van Eijck, M., & Roth, W. M. (2010). Towards a chronotopic theory of "place" in place-based education. *Cultural Studies of Science Education*, 5, 869–898. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11422-010-9278-2>
- Van Sprang, H., Groen, B., & van der Voordt, T. (2013). Spatial support of knowledge production in higher education. *Corporate Real Estate Journal*, 3(1), 75–88 <https://ideas.repec.org/a/aza/crej00/y2013v3i1p75-88.html>
- VARKULEVICH, T. V., SHUMIK, E. G., & BATURINA, O. A. (2018). Strategic partnership of universities as a tool of territorial development dynamics: regional aspect. *Revista ESPACIOS*, 39(02) <https://www.revistaespacios.com/a18v39n02/a18v39n02p31.pdf>
- Yar, F. G. M., & Shaheedzooy, M. I. (2024). The Role of Environmental and Geographical Factors in the Education Process. *International Journal of Social Health*, 3(2), 132–139. https://www.researchgate.net/publication/378826214_The_Role_of_Environmental_and_Geographical_Factors_in_the_Education_Process
- Zahed Bablan, A., Mehravar Giglou, S., & Kazemi, S. (2022). Designing a model for the development of international scientific cooperation in the country's higher education system using a grounded theory approach. *Research in Medical Science Education*, 14(2), 48–57. (In Persian) <https://www.magiran.com/p2470168>
- Zamani, A. (2019). Identification, analysis, and prioritization of factors affecting educational quality in higher education. *Journal of Innovation and Value Creation*, 11(6), 23–36. (In Persian) <https://www.rimag.ir/fa/Article/544>
- Zarei, Y. (2018). Explaining inequalities in the educational system in the distribution of opportunities: A case study of South Khorasan Province. *Cultural and Social Studies of Khorasan*, 12(4), 147–174. (In Persian) https://www.farhangekhorasan.ir/article_87676.html